

NEMESZISZ

Három csapás magyar módra

Új megoldás a bűnözés visszaszorítására, avagy szükségtelen szigorítás?

Mottó:

„A büntetés célja nem az, hogy kínozzunk vagy gyötörjünk egy érző lényt, sem pedig, hogy meg nem történtté tegyünk egy bűntényt. A cél nem lehet más, mint megakadályozni, hogy a bűnös újabb károkat okozzon polgártársainak, és másokat visszatartani attól, hogy hasonló károkat okozzanak.”

(Cesare Beccaria)

„A büntetés célja önmagában van: a jogépség nyilvános deklarálásában, a célra nem tekintő megtorlásban.”

(Szabó András)

Tartalom

Előszó.....	4
I. Amerikai minta: Three Strikes and you're out	5
1. Szövetségi jogrendszer, politika és büntetőpolitika.....	5
A) A szövetségi szabályozás.....	6
B) Tagállami törvények: lakossági közreműködés, az Initiative 593 és a baseball.....	7
2. Three Strikes szimbólum: a kaliforniai példa.....	8
3. Punitív jogpolitika és izoláció – drága, de megéri?	10
4. Konklúzió: az amerikai szabályozás.....	12
II. A magyar megoldás.....	13
1. Három a magyar igazság – Szent Istvántól az 1978. évi IV. törvényig.....	13
2. Napjaink dilemmája: megtoroljunk vagy megelőzzünk?	18
3. A 2010. évi LVI. törvényt megelőző időszak.....	19
4. A T/8875. számú törvényjavaslat	19
5. A 2009. évi LXXX. törvény – új fogalom kettős nyomtávon	22
6. A T/25-ös javaslat révbe ér – a „Három csapás”	25
III. Problémák, dilemmák – áldás vagy átok a három csapás?	28
1. A bírói szabad mérlegelés kérdése	28
2. Ténylegesen vagy látványosan szigorított a jogalkotó?	29
3. Alkalmas visszaszorító vagy egyszerű „börtöntöltő”?	29
4. Alkotmányossági aggályok: Magyar Helsinki Bizottság	31
IV. Three Strikes Law vs. Három csapás.....	32
V. De lege ferenda javaslatok	34
VI. Három csapás a gyakorlatban – Az első ítélet.....	38
VII. Kitekintés röviden – „Három suhintás” és az új Btk. tervezet	40
Zárszó	42
Irodalomjegyzék.....	43
Felhasznált jogforrások	44

Előszó

A TDK dolgozatot kezébe vevő olvasóban már a címben megtalálható kettősség és a mottónak választott két idézet is kérdéseket, kételyeket vethet fel: új megoldás vagy szükségtelen szigorítás, a bűn megelőzése vagy a bűn megtorlása? Vagy az egyik vagy a másik, mindkettő vagy egyik sem? Új? Megoldás? Szükséges? Aránytalan? Szigorú? ... Ilyen és ehhez hasonló kételyek és kérdések merültek fel és hangzottak el több fórumon 2009-ben is, az akkor még ellenzéki javaslatlalt kapcsolatban. A téma a mai napig és még egy jó ideig aktuális lesz, hiszen az említett javaslatból, majd az azt követő aláírásgyűjtéssel megerősített javaslatból törvény született. Egy látszólag új, amerikai mintát követő jogintézmény került bevezetésre Magyarországon. A „Három csapás” néven elhíresült törvény 2010. július 23-án lépett hatályba. Témám aktualitását tovább fokozza: a közelmúltban ténylegesen is sor került a gyakorlatban a „Három csapás” alkalmazására. 2011 őszén megjelentek az első olyan esetek a bíróságok előtt, ahol az ügyészek vádirata tartalmazza a 2010. évi LVI. törvénnyel módosított Büntető törvénykönyv idevonatkozó szakaszait. 2012. február 14-én megszületett az első Zala megyei ítélet.

A témaválasztásom fő indoka, joghallgatóként közelebbről szemügyre venni egy bevezetésre és alkalmazásra kerülő rendelkezés születését, fogadtatását (mind közéleti mind szakmai szempontból) és a gyakorlatban való alkalmazását, alkalmazhatóságát.

Írásom célja, a lehetőségekhez mérten (a kialakult bírói gyakorlat hiánya, a rendelkezésre álló jogirodalmi források és statisztikai adatok csekély volta miatti nehézségek ellenére), viszonylag átfogó képet adjak a „Három csapás” intézmény eddigi és jelenlegi életéről. Kezdve a sort az amerikai minta bemutatásával, majd folytatva a magyar „gyökerek” és sajátosságok, a Btk.-törvénymódosítást megelőző és a jelenlegi jogpolitikai helyzet vázolásán át egészen a rendelkezést övező dilemmák és előremutató javaslatok ismertetéséig. Dolgozatom végén néhány szó erejéig kitérek a 2012. április 15-én hatályba lépett szabálysértési törvény témámhoz kapcsolódó rendelkezéseire is.

I. Amerikai minta: Three Strikes and you're out

Dolgozatom első részében, a magyar szabályozás ismertetését megelőzve, bemutatásra kerül a mintaként szolgáló amerikai „három dobás” büntetőjogi technika és környezete. Ezen sorrendiség fő indoka, hogy a később kifejtésre kerülő magyar megoldáshoz képest a hasonlóságokat és eltéréseket láttassam. A 2009. február 17-én, az Országgyűlésnek benyújtott, a Büntető Törvénykönyv (Btk.) módosítását célzó ellenzéki javaslat Általános indokolása maga is kimondta az amerikai modellel fennálló tudatos hasonlóságot.¹ Az elképzelés szerint az akkor a javaslattal bevezetésre kerülő „erőszakos visszaeső” kategóriába tartozó bűnelkövetőkkel szemben ezt az USA-ból importált intézményt alkalmazzák.

1. Szövetségi jogrendszer, politika és büntetőpolitika

Az Amerikai Egyesült Államok ötven tagállamának mindegyike rendelkezik önálló jogalkotó, végrehajtó és igazságszolgáltató hatalmi ággal, ugyanakkor ez a hármas felosztás megtalálható az államok fölötti, szövetségi szinten is.² A két szint közötti hatáskörmegosztás a föderalizmus elvén nyugszik: míg az államok a polgárok mindennapi ügyeit, a belügyeket intézik, addig a szövetségi kormány akkor lép közbe, ha államhatárokon átnyúló kérdésekről vagy külkapcsolati képviseletről van szó. Előfordulnak viszont olyan kérdések, amelyek esetén a szövetségi döntés kijelöli az államok cselekvési lehetőségének körét. Ebből a szerkezetből következik, hogy míg az életmódszerű bűnelkövetőkre vonatkozó törvényt (az ún. *Habitual Offender Law*-t) szövetségi szinten már 1984-ben törvénybe iktatták, addig az ehhez hasonló állami szintű jogszabályt csak 1993-ban fogadták el, elsőként Washington államban. 2004-re az ötven tagállamból már huszonhatban fogadtak el a visszaeső bűnözőkre vonatkozó rendelkezéseket.³ Ezeknek a Three Strikes törvényeknek összefoglalva a lényege: ha a tettes a harmadik bűncselekményét is elköveti, ezért a tettéért kötelezően életfogytig tartó börtönbüntetésre ítélandó, ahonnan a törvény rendelkezése alapján nem szabadulhat. A gyakorlat is azt mutatja, hogy csak hosszú, általában huszonöt év letöltése után helyezhető egyáltalán feltételes szabadságra az elkövető.

További, az igazságszolgáltató tevékenységet befolyásoló sajátossága is említésre méltó ennek a jogrendszernek. Egyes államokban választással nyerik el megbízatásukat és bizonyos időközönként újraválasztandók a bírók, az ügyészek és a legfőbb ügyész. Ebben a

¹T/8875. sz. törvényjavaslat <http://www.parlament.hu/irom38/08875/08875.pdf>, 2011. november 24.

²Bíróságok szövetségi szinten: <http://www.uscourts.gov/FederalCourts.aspx>

³BEKE-MARTOS JUDIT: Three Strikes Law. A három csapás törvénye Amerikában, in *Rendészeti szemle*, LVII. évf. 9. sz. (2009), 98.o.

szisztémában óhatatlanul is megjelenhet annak a lehetősége, hogy egyes lépéseket a jogalkalmazók nem a szakmai belátásuk szerint tesznek meg, hanem a népszerűségi indexük növelését szem előtt tartva.

A) A szövetségi szabályozás

A visszaesőkre kötelezően kiszabandó büntetéseket a szövetségi szintű szabályozásban az ítélethozatalra vonatkozó szabályok és nem a bűncselekmények között találjuk. Ezt, 2006. július 27. óta, az USA jegyzetekkel ellátott kódexének tizennyolcadik, a bűncselekményekről és a büntetőeljárásról szóló fejezetének második része szabályozza. A 3559. § c) pontja viseli az Egyes erőszakos bűnözők bebörtönzéséről szóló címet.⁴ Ezen belül meghatározásra kerül, hogy kötelezően életfogytig tartó szabadságvesztést kell kiszabni arra az elkövetőre, akit az USA valamely bírósága súlyos erőszakos büntett elkövetése kapcsán elítélt, feltéve, hogy ugyanaz a személy korábban, a jelenlegitől elkülöníthető, más alkalommal szövetségi vagy állami bíróság által el lett ítélt és az ítélet jogerőre emelkedett. További kritérium, hogy ez az ítélet kettő vagy több súlyos erőszakos büntett elkövetéséért; vagy egy, vagy több súlyos erőszakos büntettért és egy vagy több súlyos kábítószer-bűncselekményért lett kiszabva; és valamennyi súlyos erőszakos büntett vagy súlyos kábítószer-bűncselekmény, amelyet a 3559. § értelmében, az elsőt ide nem értve, a vádlott korábbi súlyos erőszakos büntette vagy súlyos kábítószer-bűncselekménye miatt történő elítélése utáni időpontban követett el. A következő bűncselekmények számítanak súlyos erőszakos büntettnek, ezeken belül pedig két csoport különböztethető meg. Az egyik csoportba tartozik az emberölés; a gondatlan emberölés; a testi sértés emberölési szándékkal vagy nemi erőszak elkövetésének szándékával; a súlyos szexuális bűncselekmény és a szexuális bűncselekmény; a szexuális visszaélés; az emberrablás; a rablás; a zsarolás; a gyújtogatás; a repülőgép-eltérítés; az autóeltérítés; a lőfegyverhasználat; a lőfegyvertartás vagy annak kísérlete; az összeesküvés, vagy bármely korábbi elkövetésre való felbujtás. Másik csoportot alkotva, szorosan idetartozik azonban bármilyen más büntett is, amelyre a kiróható börtönbüntetés felső határa tíz év vagy azt meghaladó, és fizikai erőszak alkalmazását, annak kísérletét vagy azzal fenyegetést, mint alkotóelemet tartalmaz egy másik ember személye ellen, illetve természeténél fogva magában hordozza a fizikai erőszak személy elleni alkalmazásának tényleges veszélyét az elkövetés alatt.⁵

⁴18 U.S.C.A. § 3559, <http://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/3559>

⁵BEKE-MARTOS: i. m. 100.o.

B) Tagállami törvények: lakossági közreműködés, az Initiative 593 és a baseball

Amerikai sajátosság, hogy az adott tagállam lehetőséget ad lakosainak a törvényhozásban való közvetlen részvételre oly módon, hogy megfelelő számú aláírás összegyűjtésével javaslatokat és tervezeteket tehetnek fel kérdésként a választási űrlapon szerepeltetve. Ezekre az ún. *proposition*-okra vagy *initatives*-okra a lakosság a tisztségviselő választással azonos alkalommal szavaz. Sikeresség esetén (ami az érvényesen leadott szavazatok 50 százalék+1 szavazatot jelenti) ezek a javaslatok kötelezően törvénybe lesznek iktatva. Ugyanígy vált 1993-ban az *Initiative 593*, immáron a baseballból kölcsönvett „Three Strikes, You’re Out” néven törvénnyé. A csapatsport és játékszabályai nemcsak névadóként, hanem egyúttal analógiaként is szolgáltak a jogszabály rendelkezéseinek megalkotásához. A baseballszabály a következőképpen szól: ha egy ütőjátékos meglendíti az ütőt, de elhibázza, nem találja el az amúgy megfelelő pontra, jó helyre dobott labdát, akkor ez esetben beszélhetünk *strike*-ről. A harmadik ilyen *strike*, hiba után az ütőjátékos kiesik. Innen származik a törvény neve is, ugyanis a harmadik bűncselekmény után az elkövető a kötelezően kiszabandó börtönbüntetéssel hosszú időre – minimum 25 évre – szintén „kiesik” a társadalomból, azzal hogy börtönbe kerül és szabadságvesztését tölti. (Az elnevezés eredetéből adódóan szerencsésebb lenne Magyarországon is a „három csapás” helyett, a „három dobás” megnevezés használata.)

Más-más államban, más-más indok segítette a törvénybeiktatást. Az okok között szerepelhet többek között a nagyszámú bűnözés (lásd Washington állam), a lakosság generált félelme a bűntények kiugró száma által, a média szerepvállalása, politikai igény, megrendítő és brutális halálesetek, túlélő hozzátartozók aktív szerepvállalása... ez a két utóbb említett indok egyúttal átvezet a hírhedt kaliforniai megoldáshoz.⁶

⁶WALSH, JENNIFER E.: Defining the Strike Zone: Discretion and the California Three Strikes Law, in *The Journal of the Institute for the Advancement of Criminal Justice*, 2007/1. szám, 17. o., <http://www.iacj.org/PDF/IACJJournalIssue1.pdf>, 2011. október 19.

2. Three Strikes szimbólum: a kaliforniai példa

Két fiatal lány brutális meggyilkolása, népharag és félelem, a *Proposition 184* és a legszigorúbb Three Strikes törvény elfogadása.⁷ Látszólag ennyi lenne a kaliforniai modell kialakulásának folyamata? Sokan (hazai és amerikai szakmabeliek is) bírálták a törvényt. Mielőtt bárki is ítéletet mondhatna felette, indokoltnak látszik a közelebből való szemügyre vétele. Ez, a később ismertetett magyar javaslat szempontjából sem irreleváns.

Mindenekelőtt látni kell a törvény elfogadását övező bűnözési körképet. Amerikában a 90-es évek elején egy addig sosem látott bűnözési hullám érte el a csúcspontját. Ezekben az években 100 ezer lakosra mintegy 750 erőszakos ún. *indexbűncselekmény* (a négy legsúlyosabb személy elleni bűncselekmény) jutott: 9-10 emberölés, 42 erőszakos közöszlész, 270 rablás és 440 súlyos testi sértés. (Magyarországon ezek az értékek 2008-ban így alakultak: 1,5 befejezett emberölés, 1,5 emberölési kísérlet, 2 erőszakos közöszlész, 31 rablás és 128 szándékos testi sértés jutott 100 ezer lakosra. Ezek a ráták még európai összehasonlításban is az átlagértékek alá esnek...)⁸ Ugyanakkor 1992-ben, még az első, washingtoni Three Strikes törvény bevezetése előtt, nem várt gyorsaságú zuhanás kezdődött meg minden bűnözési kategóriában (ez az ún. *crime drop* jelenség).⁹ Már itt meg kell jegyeznem, hogy az első magyar javaslat előterjesztői hibásan vagy politikai célzatból félrevezetően hivatkoznak az általános indokolásban a kaliforniai szám adatokra és az ebből feltételezett ottani sikerességre. Az előterjesztő politikusok szerint „a 'Három csapás' törvény bevezetését követő tíz évben, Kaliforniában 40 %-kal csökkent a bűncselekmények száma, ami egyértelműen mutatja a szabályozás hatékony visszatartó erejét.”¹⁰ Az egyértelműség ebben az esetben vitatható, hiszen ez a csökkenés, mint láttuk egy elég összetett jelenség

⁷1992: a 18 éves Kimber Reynoldsot az autójához lépve két, motorral érkező férfi támadta meg. Amikor a lány táskáját megragadták, de ő nem engedte el, Joe Davis előrántott egy pisztolyt és fejbe lőtte, a sértett 26 óra múlva meghalt. A tettest 9 évre elítélték, de lehetőséget adtak, hogy 4 év után szabadulhasson.

1993: a 12 éves Polly Klaas két barátnőjével a lány hálószobájában volt, amikor is az ittas Richard Allan Davis a nyitva felejtett hátsó ajtón besurranva felment hozzájuk, megkötözte a két vendéget, felkapta Pollyt és távozott vele. Egy elhagyatott területen a kislányt megerőszakolta, megfojtotta majd elásta a holttestet. Davist már korábban erőszakos bűncselekmények miatt elítélték, szabadlábon volt az elkövetéskor. <http://www.klaaskids.org/pg-pollystory.htm>

⁸BORBÍRÓ ANDREA: „Three Strikes and you're out” Magyarországon, in *Acta Facultatis Politico-iuridicae Universitatis Budapestinensis*, XLV. (2008) 167-168. o.

⁹Az amerikai kutatók ezt a jelenséget több tényezőre vezetik vissza: többek között a demográfiai változásokra, a korábbi liberális politika szigorodására a drogok és a fegyvertartás szabályai terén, új rendészeti stratégiákra, az erősödő gazdaságra és a büntetőpolitika szigorodására.

¹⁰T/8875 sz. törvényjavaslat: <http://www.parlament.hu/irom38/08875/08875.pdf>, 2011. november 24.

eredménye és nem feltétlenül a hatékony visszatartó erőt támasztja alá. A 2010-es javaslat indokolása már nem tartalmazza a kaliforniai hatékonyságra tett utalást.

A déli állam törvényhozását extrém módon befolyásolta az 1990/91-es bűnözési hullám, ehhez társult az említett két büntény miatti lakossági tömegmozgalom, ami végül elvezetett a politikai igényérvényesítés kicsúcsosodáshoz: 1994-ben Kalifornia polgárai 72 százalékkal megszavazták a *Proposition 184*-et.¹¹ Megszületett a világ legszigorúbb és legszélesebb körű „három dobás” törvénye: a népharag túllendítette az eredeti jogalkotói szándékot, jóval meghaladta a gyilkosok, gyermekmoleesztálók, nemi erőszakot tevők kiszűrését. Az amerikai jogrendszerre jellemző kétkamarás törvényhozást - melyben nagy szerepet játszanak a jogalkotásban maguk a bíróságok is - az egyöntetű lakossági kezdeményezéssel és támogatottsággal meg lehetett kerülni. A hirtelen felindulásból hozott és gyorsított eljárásban elfogadott törvény értelmében harmadszorra bármilyen bűncselekményért életfogytiglan jár (amiből leghamarabb is 25 év után lehet szabadulni), ha a tettes korábban már elkövetett két olyan bűncselekményt, amelyet a bíróság súlyosnak vagy erőszakosnak minősített.¹² A kaliforniai szabályozás komoly hátránya, hogy nincs időkorlát. Mint láttuk csak a korábbi elkövetési kitélt tartalmazza feltételként. Tehát tegyük fel, hogy valaki fiatalkorúként négy év börtönbüntetést kapott két súlyos erőszakos büntett miatt és mondjuk, negyven év múlva elkapják nagy értékű lopásért, az, mint harmadik büntett tárgyalható lesz a „Három dobás” törvény rendelkezése szerint, egyúttal a delikvens 25 évtől életfogytig tartó szabadságvesztésre számíthat. (Számos ilyen és ehhez hasonló megtörtént esetről tudósítottak újságok.¹³) Itt is látható az a sajátossága a modellnek, a többi államtól eltérően, hogy a szigorúbb büntetési tételeket megalapozó ún. *strike-bűncselekmények* köre szélesebb spektrumú: nem csak személy elleni erőszakos cselekményekre (hanem például gyűjtogatásra is) vonatkozik egyfelől, másfelől harmadik alkalommal bármilyen bűncselekmény elegendő ahhoz, hogy kiszabják az életfogytiglani szabadságvesztést.¹⁴

Egy kis kitérő: a mérlegelés kérdése. A fenti, az időkorlát hiányára figyelmeztető fiktív példából is látszik, ha az adott elkövető esetében a törvényi feltételek fennállnak a bíró keze meg van kötve, nem mérlegelhet belátása szerint, ki kell szabnia a határozatlan tartalmú

¹¹GOODNO, NAOMI HARLIN: Career Criminals Targeted: The Verdict Is In, California's Three Strikes Law Proves Effective, in *The Journal of the Institute for the Advancement of Criminal Justice*, 2007/1. szám, 6-7.o., <http://www.iacj.org/PDF/IACJJournalIssue1.pdf>, 2011. október 19.

¹²RÉTI PÁL: A három dobás és a jogállam: börtöntöltő, in *HVG*, XXXII. évf. 30. sz. (2010), 28. o.

¹³CAMPBELL, DUNCAN: Three strikes and you're out. Human rights, US style, in *The Guardian*, <http://www.guardian.co.uk/world/2002/jan/26/usa.duncancampbell>, 2011. október 19.

¹⁴BORBÍRÓ: i. m. 176. o.

szabadságvesztést. Ugyanakkor Amerikában, az európai joggyakorlattól eltérően, aktívan jelen van az ügyészi vádalku intézménye. Az ügyésznek – a bírói mérlegeléssel ellentétben – szabadabb mozgásteret biztosít az ottani angolszász jogrend. Az ügyész mérlegelési jogkörébe tartozik, hogy melyik elkövetőnek ajánl vádalkut és mit kér cserébe. A Three Strikes törvényben megtalálható pontatlanságok és hézagok adott esetben lehetőséget adnak az ügyésznek arra, hogy a bíró helyett maga minősítsen egy-egy bűncselekményt. A kaliforniai modell ismeri az ún. *wabblers*-ként kategorizált tényállásokat. Ez a következőket jelenti: az ügyész maga dönti el, hogy az adott elkövető cselekményét vádiratában büntettként vagy vétségként kategorizálja. Ha az előbbi megoldást választja, tehát büntettként emel vádat, akkor a Three Strikes törvény hatálya alá esik és ez kötelezően 25 évi szabadságvesztésre ítéletet jelent az elkövetőnek. Ha az utóbbi megoldást preferálja, tehát vétségként kezeli a cselekményt, akkor a Three Strikes hatályán kívül fog esni a tettes. Ha abból a tételből indulunk ki, amely szerint az ügyész a vádat képviseli és egyfajta bűnüldöző tevékenységet folytat, minden rosszindulat nélkül azt kell látnunk, hogy nagy valószínűség szerint az előbbi megoldást fogja gyakrabban alkalmazni. Nem fogja a vádalku intézményét vagy az egyéb kedvezményeket preferálni. Tehát adott esetben a túlzott ügyészi diszkréció visszaélés melegágya lehet...¹⁵

3. Punitív jogpolitika és izoláció – drága, de megéri?

Bármilyen bevezetésre kerülő törvényt megelőző egyfajta jogalkotói várakozás: milyen és mekkora eredménye illetve hatékonysága lesz az intézkedésnek, egyáltalán alkalmas lesz-e a kitűzött jogpolitikai célok megvalósítására? A Three Strikes törvények hívei és támogatói célja egyértelműen az utcák megtisztítása a bűntől és a bűnözőktől, továbbá a közbiztonság radikális javítása; a hatékonyságot pedig a preventív hatástól, a megelőzéstől várják.¹⁶ Ez két irányba hat: egyrészt, a potenciális elkövetők elrettentése felé, másrészt a visszaeső bűnözők hosszú tartamú vagy végérvényes izolációja felé.¹⁷ A mindenáron megtorolni akaró, punitív és izolációs jogpolitika már most látható következménye: túlszűfoltta váltak az amerikai börtönök. Ez az elítéltek számában bekövetkező ugrásszerű növekedés magával hozta az állami költségvetés előre nem várt nagyfokú megterhelését is. Ez a pénzügyi probléma több komponensből tevődik össze, így például: új börtönök építésének költsége, az elítéltek

¹⁵BEKE-MARTOS: i. m. 106. o.

¹⁶REYNOLDS, MIKE: Reflections on the Journey of the Three Strikes Law, in *The Journal of the Institute for the Advancement of Criminal Justice*, 2007/1. szám, 31. o., <http://www.iacj.org/PDF/IACJJournalIssue1.pdf>, 2011. október 19.

¹⁷BORBÍRÓ: i. m. 174. o.

mindennapi ellátása, a hosszú időtartamú szabadságvesztést töltő rabok egészségügyi kiadásai.¹⁸ Kaliforniában a mintegy 8500 fős táborot alkotó harmadik dobásukat is eljátszó elítéltek közül 3700-an nem súlyos és nem is erőszakos, hanem az egyéb kategóriába tartozó bagatell bűncselekmények elkövetése miatt ülnek. A további 4800 főt taksáló „nehézfiúk” csapata viszont, veszténivalójuk nem lévén, brutálisabbak, mint a megelőző években, akár menekülés közben, akár a börtönben kegyetlenebbek, mint valaha, hiszen a reményt nyújtó szabadulás korlátja sem tartja őket kordában. Fogva tartásuk fejenként ezért is kerül mintegy 47 ezer dollárjába a szövetségi államnak éves szinten.¹⁹ Ehhez a problémához szorosan hozzátartozik és én is ezen az álláspontom vagyok, hogy *sem az indokolt büntetéskiszabásnak sem az indokolt büntetés-végrehajtásnak nem lehet gátja vagy korlátja pénzhány, sem külföldön sem hazánkban*. Csak és kizárólag finánciális szempontok központba állításával nem alakíthatjuk a büntetőpolitikát. Gondoljunk csak bele: ha a költséghatékonyaság vezérelve vezetni minket, akkor minden kétséget kizáróan, ad absurdum a halálbüntetés élvezhetné a kitüntetett szerepet a büntetések közül, hiszen nem kellene új börtönöket építeni a túlsúlyfoltásra hivatkozva és nem kellene a rabot élete végéig ellátni állami pénzen. Napjainkban az USA, fennállása óta, a legnagyobb „büntetési krízisével” küzd: míg lakossága csupán az 5%-t teszi ki a Föld népességének, addig 2,3 millió fogvatartottjával a világ börtönpopulációjának egynegyedét ő adja. A krízis további összetevője, hogy az Egyesült Államokban minden negyedik afroamerikai férfi élete során alanya lesz valamilyen büntető beavatkozásnak.²⁰ Ez további kételyeket és kérdéseket vet fel az amerikai büntetőpolitikával kapcsolatban. Kezelhetem-e bunkósbottal és drákói szigorral az olyan társadalmi problémákat, mint az óriási munkanélküliségből és az illegális bevándorlásból elburjánzó kiterjedt kábítószer-kereskedelmet? Megfordulhat az olvasó fejében a kérdés az eddig ismertettek alapján, ugyanúgy, ahogy több amerikai állampolgár, jogász és emberijog-védő szervezetről is felmerült: nem kegyetlen vagy embertelen-e az efféle büntetés? A többi szövetségi államhoz képest is extrém kaliforniai szabályozás kiállta-e eddig az alkotmányosság próbáját? Az amerikai legfelsőbb bíróság két ízben is, ugyanazon a napon, döntést hozott ezzel kapcsolatban. A bírakat olyannyira megosztotta mindkét esetben a kérdés, hogy szoros, 5:4 arányban szavaztak, végül úgy döntve, hogy a kaliforniai Three Strikes Law nem ütközik az alkotmány 8. kiegészítésébe, így nem minősül sem kegyetlen,

¹⁸Érdekeség: a törvény bevezetése előtt az USA-ban 19 új börtön épült, míg a bevezetést követő tíz évben további 6 csak Kaliforniában. Utóbbi állam költségvetésének 10%-át fordítja börtönei fenntartására, többet, mint amennyit a teljes felsőoktatási rendszer finanszírozására költ.

¹⁹RÉTI: i. m. 32. o.

²⁰BORBÍRÓ: i. m. 166. o.

sem embertelen bánásmódnak vagy büntetésnek.²¹ A reális képalkotáshoz hozzátartozik, hogy az USA-ban egyes államokban lehetőség van arra, hogy azt az elkövetőt, aki egy gyermeket megerőszakol, majd megöl (pl. a fentebb bemutatott 12 éves kislány esete) halálra ítéljék és kivégezzék. Ebből a szempontból humánusabbnak hat az életfogytig tartó szabadságvesztés alkalmazása.

4. Konklúzió: az amerikai szabályozás

Véleményem szerint az alapelgondolás, amely szerint, akit két súlyos és erőszakos bűntett miatt már kétszer jogerősen elítéltek, a harmadik hasonló bűntettért életfogytig tartó szabadságvesztést kapjon, melyhez kötelező ítélethozatal társul, önmagában nem igazságtalan és elutasítandó, hanem radikális, de járható út. Ahhoz, hogy ez az út viszont ilyen formában tényleg járható legyen precízen kimunkált „feltétel-térkövekre” van szükség. A fent vázolt buktatókat és kátyúkat helyre kell hozni, (így az időkorlát bevezetését, az ügyészi mérlegelés szorosabbra szabását...) meglátásom szerint ezt mindenképp el kellene végeznie a jogalkotónak, és ha ez sikerül, akkor ténylegesen azok a bűnözők kerülhetnek rács mögé, akik a saját újabb és újabb esélyeikkel nem élnek, de akiknek nem adhatunk további esélyt arra, hogy embereket öljenek, vagy éppen gyermekeket erőszakoljanak meg.

²¹KÓNYA ISTVÁN: A három csapás bírói szemmel, in *Magyar jog*, LVIII. évf. 3. sz. (2011), 135. o.

II. A magyar megoldás

Az amerikai, de főként a kaliforniai megoldás vizsgálata során számos érzékeny pontját érintettem a szabályozásnak. Mint látni fogjuk, már a Fidesz által benyújtott első javaslat megszületésekor hazánkban is több fórum több szempontból is aggályosnak ítélte a minta átvételét, észlelve a tengerentúli szabályozás fél sikerét-sikertelenségét. Dolgozatom második részében górcső alá veszem a magyar szabályozás gyökereit; ismertetem azt a folyamatot, amibe beleillik a 2010. évi LVI. törvénnyel véghezvitt Btk. módosítás és végül elemzem a bevezetett végleges rendelkezést.

1. Három a magyar igazság – Szent Istvántól az 1978. évi IV. törvényig

A magyar „Három csapás” törvénnyel kapcsolatban az ember legtöbbször rögtön az amerikai mintára asszociál, de látnunk kell, a magyar kodifikációval egyidős a gondolat, hogy az első büntényesekkel és a visszaeső bűnözőkkel szemben differenciált szabályok kerüljenek alkalmazásra. A bűnözés elleni harc egyik záloga, hogy sikerül-e vagy sem az első büntényét elkövetővel szemben olyan büntetőjogi jogkövetkezményt megfelelő módon alkalmazni, ami visszatartja a későbbi bűnismétléstől a delikvenst. Egyáltalán ki vagy kik felelősek az ismételt bűnelkövetésért? A válasz érinti a büntető anyagi jogot, de ugyanúgy a kriminológia, a kriminalisztika és a szociológia tudományterületét is.

Már a Szent István korabeli szabályozás is ismerte a visszaesőként való elkövetést mind a vallás elleni, mind a magánosok javai elleni, mind pedig a közösséget sértő bűncselekmény kategóriákkal kapcsolatban. (A három közül a vagyon elleni bűncselekményeket kezelték kiemelten.) Amíg az első két alkalommal elkövetett cselekmény kapcsán a kár megtérítésének lehetősége, a megváltás szerepelt elsődleges szabályként, addig a harmadik cselekmény megvalósításánál már jóval súlyosabb jogkövetkezmények végrehajtására került sor. A büntetés oldaláról nézve a harmadik elkövetés lényegében megfelelt a halálbüntetésnek. A korabeli differenciált büntetéskiszabás szemléltetése céljából lássuk, hogy büntették Szent István király dekrétumai szerint azt a szabad embert, aki harmadszorra is lopott: „Szabad embernek, ha lopásban vétkezik, ily törvényt szerzettünk bűnhődésére: hogy egyszer váltsa meg magát, ha tudja; ha pedig nem, adják rá szolgaságra. Ha eladatva lopand a szolgák törvénye alá vettessék. Ha másodszor is ugyanazon törvény teljék be rajta. Ha pedig

harmadszor, élete vesszen.”²² I. Istvánnál és I. Lászlónál is közös, hogy a szabályok elsősorban a speciális visszaesés következményeit írták le.

Az 1843. évi Büntető Törvény Javaslat a visszaesőkre vonatkozóan a kor egyik legkiemelkedőbb törvény kezdeményezésének számított Európában. Különbséget tett a generális és a speciális visszaesés között, az előbbit büntetés súlyosító körülményként meghatározva, míg az utóbbit részletesen kibontva tartalmazta. Aki olyan büntetett vagy hasonlót követett el újból, mint amiért már korábban büntetve volt, ebből a tényből fakadóan az első elítélésnél súlyosabb megítélés alá kellett, hogy essen. Büntetése, súlyosító körülmények fennállta esetén, többszöri visszaesésnél az adott büntetettre rendelt büntetés idejének kétszeresére is emelkedhetett, ha a kétszeres mérték a 24 évet nem haladta így meg. A tervezet azokat a deliktumokat is felsorolta, amelyeket egymáshoz hasonlóknak kellett tekinteni.²³

Az 1878. évi V. törvénycikk az 1843-as javaslathoz képest egyértelmű visszalépést jelentett. Más európai büntető törvénykönyvektől eltérően a magyar szabályozás visszaesőkre vonatkozó rendelkezései a különös részben kaptak helyet, az általános részben csak a feltételes szabadsággal összefüggésben fordult elő. A szabályozás korszerűnek volt mondható, hiszen tartalmazta a 10 évben meghatározott várakozási idő intézményét és ennek alapjául az utolsó elkövetést megelőző büntetés kiállása óta eltelt időt tekintette. (Az amerikai szabályozás, mint már korábban is említettem, a mai napig nem tartalmazza ezt az időkorlátot.) A Csemegi kódexbeli szabályozásnál is megfigyelhető, hogy a visszaesőkre vonatkozó rendelkezések tekintetében nagyobb figyelmet kaptak a vagyon elleni bűncselekmények, mint ahogy ezt láthattuk I. István és I. László idejében is.²⁴ A kódexbeli megoldásokat továbbfejlesztve a korabeli bírói gyakorlat is súlyosító körülményként kezdte el értékelni az elkövetői oldalon a visszaesés tényét.

A századfordulón megjelent az ún. *közvetítő iskola*, amely alapján véve befolyásolta az ekkor éppen a bűnismétléssel, visszaeséssel kapcsolatban az útkeresés szakaszában lévő büntetőjogi gondolkodást. Az említett iskola szintetizálni akarta a tett és a tettes központú büntetőjogi iskolák merev elgondolásait. (Napjainkban is tart a különböző szemléletet képviselő iskolák harca.) A büntetendő tett fontosságának elismerése mellett arra törekedtek, hogy a szankció vagy jogkövetkezmény kiválasztását, továbbá a büntetés végrehajtás

²²BALLA LAJOS: Adalékok a visszaeső bűnelkövetők megítéléséhez a magyar büntetőjogban, in *Bírák lapja*, XXI. évf. 1-2. sz. (2011), 114. o.

²³Uo. 115. o.

²⁴Uo. 116. o.

módjának meghatározását a tettes személyiségéhez igazítsák. Ez a szellemiség tükröződött a későbbi közveszélyes munkakerülőkről szóló 1913. évi XXI. törvénycikkben és a büntető igazságszolgáltatás egyes kérdéseiről rendelkező 1928. évi X. törvénycikkben is.²⁵

Az 1913-as dologházi törvény súlyosabban szankcionálta azokat a munkakerülő egyéneket, akik már korábban legalább kétszer voltak büntetve és az utolsó kiállása óta két év még nem telt el. (A Csemegi kódex 10 éves várakozási idejéhez képest ez jóval alacsonyabb.) Bevezette a dologház intézményét, ami határozatlan időre szólt, de időtartama 1 és 5 év között mozoghatott. A törvénycikk értelmében a szabadságvesztés letöltése után kellett ideszállítani azt a delikvenst, akit az élet-, testi épség, szemérem vagy vagyon ellen elkövetett bűntett, vagy vétség miatt fegyházra, börtönre vagy minimum 3 havi fogházra ítélték, ha megállapításra került, hogy ez a bűncselekmény az elkövető életmódjával van összefüggésben. A dologház célja nem az elszigetelés volt, hanem a tettes megjavítása és munkára nevelése, ezzel együtt pedig a reszocializáció, a későbbi társadalomba visszavezetés elősegítése.

Az 1928. évi X. törvénycikk szigorúbban és kiterjedtebben szabályozta a visszaesőkkel kapcsolatos rendelkezéseket és bevezette a szigorított dologház intézményét is. A 36. § alapján a bíróság ítélettel határozott tartalmú szabadságvesztés kiszabása nélkül szigorított dologházra utalta azt a tettest, aki az élet, a szemérem vagy a vagyon ellen különböző időben és egymástól függetlenül legalább három büntetett követett el és a törvény értelmében halálbüntetés kiszabásának nem volt helye. Csak arra volt alkalmazható, aki a bűncselekményeket 18. életévét betöltve követte el és az ítélet kihirdetésekor már a 21. életévét is betöltötte. További feltételként szabta meg, hogy az utolsó és az azt megelőző büntetett 5 éven belül kellett elkövetnie, üzletszerűen vagy megrögzött tettesként, a bűncselekmények elkövetésére állandó hajlamot mutatva. A bíróság a szigorított dologház legrövidebb időtartamát (minimum 3 évet) ítéletében határozta meg. A rendelkezés az ideiglenes elbocsátást igazságügyi miniszteri engedélyhez kötötte, amit a rab kérelmezhetett az ítéletben meghatározott minimum idő letelte után, sikertelenség esetén évente újból próbálkozva. A szigorított dologház akár életfogytig is tarthatott, hiszen nem volt konkrét felső határ megszabva. A második büntetőnovella tehát nem a többszöri elítélést, hanem a többszöri elkövetést vette alapul és a dologházhoz képest nem a határozott tartamú szabadságvesztés befejezése után, hanem helyette alkalmazták.²⁶

²⁵BALLA: i. m. 117. o.

²⁶KÓNYA: i. m. 130. o.

Időközben a bírói gyakorlat is az egységesség hiányával küszködött, ugyanis egészen 1961-ig nem sikerült világosan rendezni jogalkotói szinten a speciális és a generális visszaesés szabályait. Az 1950-es években a jogalkalmazók szakítottak azzal az elvvel, ami szerint a korábbi büntetés kiállása utáni ismételt bűnelkövetés alapozza meg a visszaesés kategóriáját, s ahhoz nem elégséges a korábbi jogerős elítéltség. A gyakorlatból két határozatot és egy kollégiumi állásfoglalást kell megemlítenem. A BH. 364. számú döntés alapján a Legfelsőbb Bíróság ítélkezési gyakorlata a büntetés kiállásával egyenlő hatályt tulajdonít annak, ha a vádlott korábbi büntetéséből kegyelem folytán szabadult. A döntést követő évben újabb határozat született ezzel kapcsolatosan 1032. számon. Ebben amellet foglalt állást a taláros testület, hogy a visszaesés, mint minősítő körülmény esetén a büntetettsé alatti jogerős elítéltséget kell érteni. Ezt a későbbi 188. számú Büntető Kollégiumi elvi állásfoglalás is megerősítette.²⁷

Témám szempontjából különösen fontos rendelkezéseknek tekinthető a magyar büntetőjogi kodifikáció következő - hatályos Büntető törvénykönyvünket megelőző - két állomása. Ez a két jogszabály az 1961. évi V. törvény és az ezt módosító 1974. évi 9. számú törvényerejű rendelet, ami a társadalom fokozottabb védelméről a közrendre és közbiztonságra különösen veszélyes visszaeső bűnözők elleni hatékonyabb fellépés érdekében született. (Az előkészítők beterjesztésekor hasonló célok elérését várták a 2010-es javaslattól is.) Az 1961-es törvény visszaesőkre vonatkozó lényeges elemeit így foglalhatjuk össze: először is a visszaesők fogalmát az értelmező rendelkezések között találhatjuk meg, hasonló módon a jelenleg hatályos Btk.- hoz. A definíció kiköti, hogy a korábban elkövetett bűncselekménynek szándékosnak kell lennie, továbbá az ezért kapott büntetésnek szabadságvesztésnek kell lennie, enyhébb büntetés nem alapozza meg a visszaeső kategória megállapítását. Ugyanakkor közömbös volt, hogy letöltendő vagy próbaidőre felfüggesztett volt-e az adott szabadságvesztés. Már a jogerős elítélés megalapozta a visszaeső megítélését. Ennek a törvénynek mintegy kiegészítéseként szolgáltak a Legfelsőbb Bíróság 6. és 12. számú Irányelvei. Az előbbi meghatározta, hogy ki minősül kriminológiai szempontból is visszaesőnek és foglalkozott a többszörös visszaesőkkel is. Ilyen bűnelkövetőnek kell tekinteni azokat, akik korábban több ízben vagy sok esetben lettek már azonos vagy hasonló jellegű bűncselekmény miatt elítélve. A 12. számú Irányelv középpontba állítja a visszaeső

²⁷BALLA: i. m. 120. o.

elkövető személyiségének vizsgálatát, hogy ezúton is elvégezhető legyen a bűnismétlők közötti differenciálás.²⁸

A szigorítás irányába eltolódó büntetőpolitika sorába tartozik az 1974. évi 9. számú törvényerejű rendelet is, amely használta a különösen veszélyes visszaeső bűnöző fogalmát és bevezette a szigorított őrizet intézményének alkalmazását velük szemben. Különösen veszélyes visszaesőnek volt tekintendő, aki a fentebb említett 1961. évi V. törvényben meghatározott bizonyos szándékos bűncselekményekért korábban már háromszor – összességében minimum 3 évi – szabadságvesztésre ítélték és az utolsó büntetés kitöltésétől vagy annak végrehajthatósága megszűnésétől számítva 5 éven belül követte el a felsorolt bűncselekmények egyikét és emiatt legalább 1 évi szabadságvesztésre ítélték. Ehhez további két feltétel is társult: az újabb bűncselekmény elkövetésekor a 20. életévét már betöltötte és az elkövetett bűncselekmény körülményeiből és életmódjából megállapítható volt, hogy az akkor még Magyar Népköztársaság törvényes rendelkezéseivel következetesen szembehelyezkedő magatartást tanúsított. A bíróság a különösen veszélyes visszaeső fegyházban letöltendő szigorított őrizetét rendelte el az újabb bűncselekményt elbíráló határozatában. A gyakorlatban idetartoztak azok, akiket az élet, testi épség és az egészség, a nemi erkölcs, a hivatalos személy, a közbiztonság, a vagyon elleni szándékos bűncselekmény vagy garázdaság, illetve kábítószerrel visszaélés miatt korábban legalább háromszor, egyenként egy évet meghaladó végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték. A szigorított őrizet a szabadságvesztés letöltését követően került alkalmazásra és 2-től 5 évig tarthatott, a fegyház volt az a rezsim, amiben végre kellett hajtani.²⁹

A szigorított őrizetet az 1978. évi IV. törvény is átvette azzal a kettős céllal, hogy egy időre izolálja a bűnözést életformaként űző elkövetőket a becsületes társadalomtól, javítva ezzel a közbiztonságot is; másfelől pedig a tettes oldalát szem előtt tartva több időt biztosítson a nevelő munkára és a későbbi társadalomba való visszakerülést elősegítse. A rendszerváltás hatott az intézményre, 14 év után eltörölték 1989-ben azzal az indokkal, hogy alkalmazása rendkívüli és indokolatlan szigorot vont maga után, annak ellenére kellett végrehajtani, hogy az elkövető már megkapta a felelősségével arányos szabadságvesztést is.

A fentebb megtett hosszás kifejtés egyik oka láttatni az olvasóval azt, hogy minden korban megvolt a törekvés jogalkotói oldalról a társadalom védelmének hatékonyabb megoldása irányába. Ez kifejeződött különféle módokon mind a jogpolitikában, mind pedig a

²⁸BALLA: i. m. 121-122. o.

²⁹KÓNYA: i. m. 130-131. o.

büntetés kiszabásában. Ezen törekvések sorába illeszkedik a 2010. évi LVI. törvény is, amikor hatékonyabb védelmet kíván nyújtani azzal, hogy újból bevezeti a közép mértékes büntetés kiszabás elvét és alkalmazza a „három csapást”. Ennek érdekében nem retten vissza attól sem, hogy a legdurvább bűnismétlőkkel szemben akár az életfogytig tartó szabadságvesztést is alkalmazza. Ezen az úton halad már egy ideje a mintaként szolgáló amerikai szabályozás és északi szomszédunk, Szlovákia is.

2. Napjaink dilemmája: megtoroljunk vagy megelőzzünk?

Napjaink büntetőpolitikáját is meghatározza az örökösen fennálló ellentét, amely szerint a tette vagy a tettesre fókuszáljon a büntetőjog elsődleges funkcióját tekintve. Egyfajta hallgatólagos megállapodás született már a modern büntetőjogban, abban a tekintetben, hogy a felelősséget meghatározó kiindulópontnak a tettnek, a bűnös magatartásnak kell lennie. A kérdés eltolódott abba az irányba, hogy milyen individuális elemek milyen mértékben legyenek figyelembe vehetők a tett arányos büntetés korrekciójaként, ellensúlyaként.

Mikor tulajdonítsunk szerepet a személyi oldalnak? Amikor a szigorúbb felelősségre vonást, az ártalmatlanná tételt és a megelőző biztonsági intézkedéseket határozzuk meg? Vagy amikor a büntetőútról való elterelést, a nevelést és a reszocializációt helyezük előtérbe?

Az *abszolút büntetési elméletek* hívei, ARISZTOTELÉSZTől kezdve HEGELen át egészen napjainkig (SZABÓ ANDRÁS), évszázadok óta a büntetéssel megsértett jogi rend helyreállítását tűzik zászlajukra. A tettel arányos büntetést hirdetnek a bűncselekmény elkövetésével, a jogi rendet megtagadó tettel szemben. A feltétlen szigor hívei a bűnismétlőkben látják az egyik legnagyobb veszélyt. A hatékonyságot az elrettentéstől és a megtorlástól várják.

A *relatív teóriák* támogatói, SENECA, BECCARIA, FEUERBACH a prevencióban látják a büntetés hasznosságát. A reszocializáció hívei keresik a büntetőjog kiváltásának lehetőségeit, a pedagógiai, szociológiai eszközeit preferálják inkább, a mediációnak és a pártfogó felügyeletnek juttatnának nagyobb szerepet.

De miért ne lehetne a kettőt ötvözni? Egyes bűnelkövetői csoportokkal szemben indokolt a feltétlen szigor, míg másokkal a nevelő célzatú intézkedések is megteszik a hatásukat. Ahogy egy dolgozat mottójában megférhet két ellentétes oldalon álló gondolat (BECCARIA és SZABÓ ANDRÁS tollából is), úgy megférhet és meg is kell, hogy férjen egymás mellett és egymást kiegészítve a büntetőpolitikában is a két iskola nézete. Az egyesítő elméletek hívei, a mai büntetőjogtudósok ezt már tudják, de az igazi kérdés az, hogy a jogpolitikát ténylegesen meghatározó jogalkotók mikor látják ezt be.

A három csapás bevezette a drasztikusnak látszó szigorítást a sorozatban személy elleni erőszakos bűncselekményeket elkövetőkkel szemben. A törvény a legsúlyosabb esetben életfogytig tartó szabadságvesztéssel sújtja ezeket a bűnismételőket. Látnunk kell, hogy bár önmagában a három csapás jogpolitikai szempontból új, mégis logikailag egy szigorító rendszerbe illeszkedik.

3. A 2010. évi LVI. törvényt megelőző időszak

Két brutális eset, romló közbiztonság, lakossági félelem, egy nem támogatott javaslat, új fogalom, választási ígéret – címszavakban ez jellemezte a „három csapás” bevezetését megelőző magyar társadalmi, politikai helyzetet.

2006-ban Szögi Lajos tiszavasvári tanárt gyermekei szeme láttára verték agyon Olaszliszkán. Azóta már megszületett a másodfokú ítélet is: az elkövetők közül három személyt életfogytig tartó fegyházbüntetésre ítélték. 2009-ben a román kézilabdázó, Marian Cozma egy veszprémi szórakozóhelyen szóváltásba került többekkel, a fiatal tehetség ma halott. Az elkövetők közül első fokon, nem jogerősen ketten életfogytig tartó fegyházbüntetést kaptak. A Győri Ítéltábla 2012. április 27-én hoz ítéletet másodfokon. Két kiemelt, brutális eset a közelmúltból, ami megrázta a közvéleményt. A közbiztonságba vetett bizalom egyértelműen megrendült a lakosság körében. Az ellenzék sem tétozott sokat. A Cozma gyilkosságát követő néhány nap múlva, 2009. február 17-én a Fidesz javaslatot terjesztett elő.

4. A T/8875. számú törvényjavaslat

A Büntető törvénykönyvről szóló módosítást a Fidesz frakció két tagja, Dr. Lázár János és Dr. Répássy Róbert terjesztette elő. A javaslat szigorítani kívánta volna a visszaesőkre vonatkozó szabályokat, bevezetésre került volna az „erőszakos visszaeső” fogalma. Volna, mert a javaslat nem lett végül tárgysorozatba véve. Számos ponton heves ellenállást váltott ki a közéletben a tervezet, a javaslat indokolását éppen ezért mindenképp szemügyre kell vennem közelebbről is. Az általános indokolás mintegy első pontjaként hivatkozást találunk „a súlyos, erőszakos bűncselekmények számának drámai emelkedésére”. Ezt a javaslatban megjelölt kriminálpolitikai indokot nem látom valósnak a következő statisztikai adatok tükrében.

1. Táblázat: A bűncselekmények számának megoszlása 2000-2008 között: ³⁰

Bűncselekmények	2000.	2002.	2004.	2006.	2008.
Összes ismertté vált bűncselekmény	456 673	420 782	418 883	425 941	408 407
Vagyon elleni bűncselekmények összesen	311 611	283 664	262 082	260 147	265 755
A személyt közvetlenül támadó bűncselekmény összesen	19 410	19 889	20 778	18 497	20 544
ebből:					
szándékos emberölés kísérlettel együtt	357	359	362	306	292
szándékos testi sértés	10 901	11 510	12 553	11 551	12 792
emberrablás	21	15	19	13	11
erőszakos közösülés és szemérem elleni erőszak	498	515	566	479	489
rablás	3755	3730	3525	3041	3593
Erőszakos és garázda bűncselekmények	29 145	31 213	33 366	29 728	33 035

A táblázat adatai szerint határozott csökkenő tendenciát jelez a javaslatot megelőző években a legsúlyosabb személy elleni bűncselekmények száma, a rablásoké pedig a 2006-os évet leszámítva ingadozás nélküli állandóságot mutat. Tehát nem beszélhetünk drámai emelkedésről az előterjesztés időpontjában.

³⁰A Legfőbb Ügyészség közzétett adatai alapján: <http://www.mklu.hu/cgi-bin/index.pl?lang=hu>, 2011. november 6.

A Javaslat szerint az emberek biztonságának garantálása érdekében súlyosabb, elrettentésre alkalmas büntetésekre van szükség. A már említett súlyos és erőszakos bűncselekmények visszaszorítására a középérték elvének újbóli bevezetésével, az erőszakos cselekményekkel szembeni fokozott szigorral és a büntetések súlyosításával elérhető visszatartó erővel kívánt reagálni. Új visszaesői kategória bevezetésével számolt és erre az elkövetői rétegre, az amerikai modell alapján, személy elleni erőszakos cselekmény elkövetés esetén, a büntetési tétel felemelésével alkalmazta volna a „három dobás” elvét. A javaslat a következő értette volna az „erőszakos visszaeső” fogalmán, amit a többi visszaeső kategória mellett a Btk. 137. §. 17. pontjaként, az értelmező rendelkezések között helyezett volna el. „17. erőszakos visszaeső az, akit a szándékos, személy elleni erőszakos bűncselekmény elkövetését megelőzően visszaesőként, mindkét alkalommal szándékos személy elleni erőszakos bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték”. Mint látjuk, ez a meghatározás nem tartalmaz időkorlátot, tudatosan nem veszi figyelembe, hogy mennyi idő telik el az egyes bűncselekmények között. Erre a pontra maga az előterjesztő is kitért a javaslat részletes indokolásában. Ezt ugyanis az magyarázta, hogy a Btk. ismerte a személy elleni erőszakos bűncselekmény fogalmát, de nem határozta meg pontosan az idetartozó különös részi tényállásokat. A Btk. miniszteri indokolása alapján a joggyakorlat alakította ki, hogy melyek ezek. A javaslat a 10. §-hoz fűzött részletes indokolásban pontosan felsorolja.³¹ (A tervezet ismertetett pontjaiból számos átalakítva ugyan, de bevezetésre került az elfogadott törvénnyel, részletesebb kifejtésükre ott kerül sor.)

Az Általános indoklás utolsó bekezdése tartalmazza a kaliforniai modell „sikerességének” példáját, melynek eredményeként, az előterjesztők szerint, a „Három csapás” törvény bevezetését követő tíz évben 40%-kal csökkent Kaliforniában a bűncselekmények száma. (Mint tudjuk ez a folyamat már a törvény bevezetését megelőzően elindult az egész USA-ban, továbbá a kaliforniai modell rendelkezik egyéb sajátosságokkal is: ott a második elkövetés után eleve többszörösére emelt büntetési tételeket alkalmaznak. Ezekről lásd részletesebben a dolgozat I. fejezetét.)

Az Országgyűlés 2009. március 2-án nem vette tárgysorozatba a Fidesz által benyújtott törvényjavaslatot. A képviselők 166 igen, 199 nem szavazattal, három tartózkodás mellett döntöttek akkor így. Érdekesség: a kormányoldalt képviselő Dr. Bárándy Gergely felszólalásában kifejtette, hogy a módosítás irányával egyetértének a szocialisták és a Fidesz javaslatából érdemes néhány gondolatot átvenni, de a javaslatot magát elutasítják. A Fidesz

³¹T/8875. sz. törvényjavaslat <http://www.parlament.hu/irom38/08875/08875.pdf>, 2011. november 24.

ezután aláírásgyűjtésbe kezdett, mintegy bizonyítékul: van társadalmi támogatottsága a három csapás néven megismert törvénymódosító javaslatuknak.

5. A 2009. évi LXXX. törvény – új fogalom kettős nyomtávon

A Kormány 2009 tavaszán maga is előterjesztett egy Btk.-módosítást. A Büntető törvénykönyv általános részi szankciórendszerének átalakításáról rendelkező novella hatályba lépése jelentősen módosította a visszaesői, a különös és a többszörös visszaesői kategóriákat. A jogalkotó az új Általános rész megalkotásával az ún. *kettős nyomvonalú kriminálpolitika* megvalósítását tűzte ki célul. Ennek a büntetőpolitikának a lényege a következőképpen foglalható össze: a jogalkotó a súlyos bűncselekmények elkövetőivel szemben a büntetőjog teljes szigorával, szabadságelvonó szankciók alkalmazásával lép fel, ugyanakkor a másik nyomvonalon haladva a bűnesetek többségét kitevő kisebb súlyú és kevésbé veszélyes bűncselekmények elkövetőivel szemben széles körben alkalmaz alternatív büntetéseket is. Mivel ez a szemlélet fokozottan védi az áldozatok és a sértettek érdekeit, ezért lehetőséget nyújt arra, hogy az állam bizonyos esetekben lemondjon büntetőigényének érvényesítéséről. Ez főként azokban az esetekben lehetséges, ahol az elkövető kisebb súlyú bűncselekményt követett el és ennek egyfajta megváltásaként, kész a sértettnek a törvényben meghatározott feltételek szerinti megfelelő jóvátételt nyújtani. Amíg a szigorítást, mint egyik nyomtávot az élet, a mindennapi valóság diktálja, addig a liberalizációt képviselő nyomtávot a szankciók alternatív alkalmazása és az elterelés formálja. Az elfogadott törvényjavaslat, immáron törvény bevezette a hatályos Btk.-ba az erőszakos többszörös visszaeső fogalmát is, ez lényegében megegyezett a Fidesz javaslatban szereplő „erőszakos visszaeső” fogalmával. Az eltérés annyiban releváns, hogy itt már tartalmaz időkorlátot a definíció, méghozzá 3 évet. A korábbi miniszteri indokolás által meghatározott személy elleni erőszakos bűncselekmények is taxatív felsorolt módon bekerültek az értelmező rendelkezések közé. A Btk. 137.§-a szerint:³²

- *visszaeső* a szándékos bűncselekmény elkövetője, ha korábban szándékos bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték, vagy annak végrehajtását részben felfüggesztették, és a büntetés kitöltésétől vagy végrehajthatósága megszűnésétől az újabb bűncselekmény elkövetéséig három év még nem telt el.

³²Btk. 137. § 14. 15. 16. 17. pont.

- *különös visszaeső* az a visszaeső, aki mindkét alkalommal ugyanolyan vagy hasonló jellegű bűncselekményt követ el.
- *többszörös visszaeső* az, akit a szándékos bűncselekmény elkövetését megelőzően visszaesőként végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték, vagy annak végrehajtását részben felfüggesztették, és az utolsó büntetés kitöltésétől vagy végrehajthatósága megszűnésétől a szabadságvesztéssel fenyegetett újabb bűncselekmény elkövetéséig három év még nem telt el.
- *erőszakos többszörös visszaeső* az a többszörös visszaeső, aki mindhárom alkalommal személy elleni erőszakos bűncselekményt követ el.³³

Témám szempontjából ez utóbbi visszaesői kategória mindenképp részletezést érdemel. Az erőszakos többszörös visszaeső kategóriája a többszörös visszaeső kategória egy speciális esete. Ez annyit jelent: amely kritérium a többszörös visszaesőre vonatkozik, hogy megállapítható legyen az ehhez fűzött súlyosabb értékelés, az mind feltétele az erőszakos többszörös visszaesés fogalmának is. A visszaeső elkövetőkre vonatkozó fogalomrendszer struktúrája tehát alulról fölfelé építkezve, a kevesebbtől a tartalmában több felé bővül. Az erőszakos többszörös visszaeső kategóriáját - a többszörös visszaesőhöz képest - mint az általánoshoz képest a különöset állapítja meg. A 137.§ 17. pontja szerinti meghatározás szükségképpen magába foglalja a többszörös visszaesőkénti elítélés minden elemét azzal a többlettel, hogy már a visszaesést megalapozó egy korábbi elítélés is személy elleni bűncselekmény miatt történt. A lényeg a visszaesőkénti elkövetés ténye, amely feltételezi a törvény által megkívánt 3 éves időbeli kapcsolatot is. A többszörös visszaesővé válás

³³*Személy elleni erőszakos bűncselekmény:* az alkotmányos rend elleni erőszakos szervezkedés [139. § (1)-(2) bekezdés], a lázadás [140. § (1)-(2) bekezdés], a népirtás (155. §), az apartheid [157. § (1)-(3) bekezdés], a polgári lakosság elleni erőszak [158. § (1)-(2) bekezdés], a bűnös hadviselés (160. §), a hadikövet elleni erőszak (163. §), az egyéb háborús bűntett (165. §), az emberölés [166. § (1)-(3) bekezdés], az erős felindulásban elkövetett emberölés (167. §), a testi sértés [170. § (1)-(6) bekezdés], a kényszerítés (174. §), a lelkiismeret és vallásszabadság megsértése (174/A. §), a közösség tagja elleni erőszak (174/B. §), az egyesülési, a gyülekezési szabadság, valamint a választási gyűlésen való részvétel jogának megsértése (174/C. §), a személyi szabadság megsértése (175. §), az emberrablás [175/A. § (1)-(5) bekezdés], az emberkereskedelem (175/B. §), az erőszakos közösülés (197. §), a szemérem elleni erőszak (198. §), a bántalmazás hivatalos eljárásban (226. §), kényszervallatás (227. §), jogellenes fogvatartás (228. §), a hivatalos személy elleni erőszak [229. § (1)-(6) és (8) bekezdés], a közfeladatot ellátó személy elleni erőszak (230. §), a hivatalos személy támogatója elleni erőszak (231. §), a nemzetközileg védett személy elleni erőszak [232. § (1)-(2) bekezdés], a terrorcselekmény [261. § (1)-(5) és (7) bekezdés], a légi jármű, vasúti, vízi, közúti tömegközlekedési vagy tömeges áruszállításra alkalmas jármű hatalomba kerítése [262. § (1)-(3) bekezdés], az önbíráskodás [273. § (1)-(2) bekezdés], a rablás (321. §), a zsarolás (323. §), a zendülés minősített esetei [352. § (2)-(4) bekezdés], és az előljáró vagy szolgálati közeg elleni erőszak (355. §),

minimális feltétele a három esetben megvalósított szándékos bűncselekmény és ezért kiszabott végrehajtandó szabadságvesztés volt. További feltétel, hogy a törvény a cselekményt szabadságvesztéssel fenyegetse. Abban az esetben, ha ennek kiszabására nincs törvényi lehetőség, a többszörös visszaesés sem állapítható meg. Az erőszakos többszörös visszaeső tehát egy speciális többszörös visszaeső, olyan bűnelkövető, aki mindháromszor személy elleni erőszakos bűncselekményt követett el. Nem állapítható meg azonban az ilyen elkövetés, ha az elkövetőt az elbírálás alapjául szolgáló személy elleni erőszakos bűncselekmény elkövetését megelőzően már visszaesőként, különös visszaesőként vagy akár többszörös visszaesőként elítélték ugyan, de ezek nem személy elleni erőszakos bűncselekmények miatt történtek. Ebben az esetben csak arra van lehetőség, hogy a többszörös visszaesői elkövetés kategóriáját állapítsák meg.³⁴ Az erőszakos többszörös visszaesőre a törvény általános része (Btk. 97. §; 97/A. §) szigorúbb jogkövetkezményeket rendel. A súlyosabb rendelkezések részben megegyeznek a többszörös és különös visszaesőkre előírtakkal, de a büntetés enyhítésének kizárása, valamint a különös részi büntetési tétel alsó határának felemelése (97.§) csak ezzel az elkövetői kategóriával szemben lép életbe.

Mik az igazi súlyos következményei az erőszakos többszörös visszaesőkénti minősítésnek?

Az erőszakos többszörös visszaesőkkel kapcsolatban:

- kizárt a próbára bocsátás
- kizárt a tevékeny megbánás alkalmazhatósága
- a büntetési tétel a felső határ kétszeresére emelkedik
- a szabadságvesztés végrehajtási fokozata fegyház
- a szabadságvesztés végrehajtása nem függeszthető fel
- feltételes szabadságra nem bocsátható

A feltételes szabadságra bocsátás kizárása az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetésre ítélték esetében, tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést fog jelenteni.

³⁴Legfelsőbb Bíróság: BKv. 83. számú vélemény, 2010. El. II. E.3/3.

Jól érzékelhető a szankciórendszer szigorítása a 2009. évi LXXX. törvény egyes rendelkezései kapcsán és a visszaesőkre vonatkozó szankciók vonatkozásában is.³⁵ De hogyan is szigoríthat, milyen eszközök állnak ténylegesen még a jogalkotó rendelkezésére? Lényegre törően a következő lehetőségei vannak: szigoríthat a már meglévő rendelkezések súlyosításával, általában a büntetési tétel felső határának emelésével (mint látni fogjuk a három csapásnál), bővítheti a védett jogi tárgyak körét és új magatartásokat is kriminalizálhat, ezzel elérve a büntetőjog térhódítását a jogrendszer további területein. A jogalkotó a direkt mennyiségi alapú szigorítást elkerülheti, ha olyan megoldást választ, ami a jogalkalmazói szemlélet orientációjára törekszik és ehhez ad szempontokat. Az efféle megoldásra példa a középértékes büntetéskiszabás. A 2010-es választásokat követően mások kerültek jobb pozícióba a jogalkotás csatamezején. Ez újabb lehetőséget kínált egy kihunyó félben lévő javaslat felizzítására. A 2010. évi LIV. törvény maga is a határozott szigorítást képviseli, ezáltal logikailag kapcsolódik az elkezdett kettős nyomtávú büntetőpolitika szigorítást követő szárnyához. Önmagában jogpolitikailag új intézménynek tekintendő, de szervesen kapcsolódik az erőszakos többszörös visszaeső fogalmához.

6. A T/25-ös javaslat révbe ér – a „Három csapás”

A büntetőjog egykori ultima ratio jellege lassan a homályba vész az utóbbi idők Btk.-módosítgatási dömpingje közepette. A 2010-es tavaszi módosítás alkalmával került be a Btk.-ba és vált a magyar jogrendszer részévé, hányattatott sorsát tekintve, a már hírhedté vált „Három csapás”. A választási ígéretnek megfelelően 2010. május 17-én benyújtották, immár kormánypárti előterjesztőként, a T/25. számú törvényjavaslatot Dr. Lázár János, Kósa Lajos, Dr. Rubovszky György és Dr. Balsai István. Ez a javaslat több ponton is változtatott a Btk.-n: bevezette a nemzeti szocialista és kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása büntetét, a közfeladatot ellátó személyek, főként a pedagógusok fokozott büntetőjogi védelmét, újra visszaállította a már egyszer, 1998 és 2003 között hatályban lévő középértékes büntetéskiszabást, és legellentmondásosabb elemként beiktatta a „Három csapást”.³⁶ A dolgozat témájából következően, ez utóbbival foglalkozom mélyrehatóbban.

Szűken értelmezve a bevezetésre kerülő 97/A. §-t nevezhetjük a „három csapás paragrafusnak”, amely így szól:

³⁵2009. évi LXXX. törvény

³⁶2010. évi LVI. törvény

„97/A. § (1) Az erőszakos többszörös visszaesővel szemben az erőszakos többszörös visszaesőkénti minősítést megalapozó személy elleni erőszakos bűncselekmény büntetési tételének felső határa szabadságvesztés esetén a kétszeresére emelkedik. Ha a büntetési tétel így felemelt felső határa a húsz évet meghaladja, vagy a törvény szerint a bűncselekmény életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető, az elkövetővel szemben életfogytig tartó szabadságvesztést kell kiszabni.

(2) Az erőszakos többszörös visszaesővel szemben a 38. § (3) bekezdése alkalmazásának nincs helye.³⁷

(3) Az erőszakos többszörös visszaesővel szemben a büntetés enyhítésének nincs helye.”

Ehhez azonban rögtön a 85. § (4) bekezdését is mellékelnünk kell, amely így néz ki:

„(4) Ha a bűnhalmazatban levő bűncselekmények közül legalább három a 137. § 17. pontjában meghatározott személy elleni erőszakos bűncselekmény, a (2) bekezdés szerinti büntetési tétel felső határa a kétszeresére emelkedik.³⁸ Ha a büntetési tétel így felemelt felső határa a húsz évet meghaladja, vagy a törvény szerint bármelyik bűncselekmény életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető, az elkövetővel szemben életfogytig tartó szabadságvesztést kell kiszabni.”

A két rendelkezéshez milyen indokolást, táppontokat adott a jogalkotó?

Már az általános indokolás első mondatának elolvasásakor rögtön feltűnik, hogy a javaslat kriminálpolitikai indokaként az előterjesztő a választói akaratot és a későbbiekben pedig az állampolgári támogatottságot jelöli meg. A korábbi javaslatban szereplő számszerűsített indokok nem jelennek meg. Nem jelenik meg benne sem a súlyos és erőszakos bűncselekmények számának drámai növekedésére tett utalás, sem pedig a kaliforniai példa hatékonysága. A büntetőpolitika céljaként továbbra is a szigorítás és az izoláció tűnik ki, egyezően a korábbi javaslattal.

A részletes indokolása a két szakasznak lényegében ugyanazt tartalmazza, mint maga a két rendelkezés. A jogalkotó a jelentős szigorítást hangsúlyozza ki. Ennek az egyik iránya bűnhalmazat esetén, hogy a legsúlyosabb bűncselekmény felső határát kell a kétszeresére emelni. A másik irány pedig az, hogy az elkövetőre életfogytig tartó szabadságvesztést kell

³⁷Btk. 38.§ (3) bekezdés: „Ha a bűncselekmény büntetési tételének felső határa háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb, akkor szabadságvesztés helyett közérdekű munka, pénzbüntetés, foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás vagy kiutasítás, illetőleg e büntetések közül több is kiszabható.”

³⁸Btk. 85. § (2) bekezdés: „A büntetést a bűnhalmazatban lévő bűncselekmények büntetési tételei közül a legsúlyosabbnak az alapulvételével kell kiszabni.”

kötelezően kiszabni, ha a kétszeresre emelt felső határ a húsz évet meghaladja, vagy ha a halmazatban lévő bűncselekmények egyikére életfogytig tartó szabadságvesztés is kiszabható (tehát alternatívaként szerepel ez a büntetés is az adott bűncselekmény tényállásánál). A 97/A. § tekintetében is ki kell kötelezően szabni az elkövetőre az életfogytig tartó szabadságvesztést, ha a kétszeresre emelt felső határ meghaladja a húsz évet, vagy ha a törvény szerint az újabb bűncselekményre életfogytig tartó szabadságvesztés is kiszabható (tehát itt is szerepelnie kell a tényállásnál alternatív lehetőségként az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabásának).³⁹

³⁹T/25. sz. törvényjavaslat: <http://www.parlament.hu/irom39/00025/00025.pdf>, 2011. november 21.

III. Problémák, dilemmák – áldás vagy átok a három csapás?

Mind a 97/A. §, mind pedig a 85. § (4) bekezdése tartalmazza az életfogytig tartó szabadságvesztésre vonatkozó „... kell kiszabni...” kitételt. Ez a tény már önmagában felveti a kérdést, hogy mi lesz a bírói szabad mérlegeléssel és az egyéniesített büntetéskiszabással? Dolgozatom következő részében ilyen és ehhez hasonló, a három csapás törvény szabályozásával kapcsolatban felmerülő problémákat és dilemmákat taglalok.

1. A bírói szabad mérlegelés kérdése

Mind a 97/A. §. mind pedig a 85. § (4) bekezdés tartalmazza a „kell kiszabni” kitételt az életfogytig tartó szabadságvesztésre vonatkozóan, ha a törvényi feltételek beállnak. Ebből a megfogalmazásból viszont nem az következik, hogy a bírónak mérlegelési lehetősége lenne, márpedig ha a bíró keze gúzsba van kötve, akkor az egyéniesített büntetéskiszabás elve sem tud kibontakozni. Az egyéniesített büntetéskiszabás elvét az Alkotmánybíróság 13/2002. (III. 20.) sz. határozatában vizsgálta és indokolása III. részében kifejtette, hogy „a büntetőjogi szankciórendszer alakításában, éppen a büntetés mértékének megállapítása tekintetében a jogalkotó mérlegelési joga mellett a bírói mérlegelés lehetőségének alkotmányos értéket is hordozó és ezért védelmezendő szerepe van. Az egyéniesített büntetéskiszabás és ezen keresztül az alkotmányosan is igazolható preventív büntetési célok érvényre juttatása ugyanis ténylegesen csak ezen keresztül valósulhat meg.”⁴⁰ Minden bizonnyal ez a legfőbb aggály, ami a szabályozással kapcsolatban, többekben felmerült. HACK PÉTER cikkében a következő állt: „A cselekmény súlyához és az elkövető személyéhez mért arányos és igazságos büntetést kizárólag jól képzett, független és pártatlan bírák tudnak kiszabni. Minden olyan jogi szabályozás, ami csökkenti a bírói mérlegelés szabadságát az ítélezés humanizmusával szemben, annak bürokratikus jellegét és igazságtalanságát erősíti, megfosztja a bírót a jó döntés lehetőségétől.”⁴¹ Véleményem szerint ez a három csapással kapcsolatban nem teljesen állja meg a helyét ilyen formában, hiszen eleve a szabályozás, a tipikusan háromszori elkövetés, a felemelt büntetés már nem a tett súlyára, hanem az elkövető visszaesésben kifejeződő veszélyességére reagál. Továbbá, mivel egy amerikai modell részbeni átvételéről van szó, kiemelendő, hogy az Egyesült Államok jogrendszerében eleve szűkre szabott a bírói mérlegelés lehetősége, annál nagyobb az ügyészi vádalku szerepe. Az idézettel kapcsolatban

⁴⁰13/2002 (III.20.) AB hat. 500/B/2001

⁴¹HACK PÉTER: Büntető politika, in *Élet és Irodalom*, LIV. évf. 36. szám (2010), <http://www.es.hu/index.php?view=doc%3B26756>, 2011. november 12.

ugyanakkor felmerülhet bennünk egy kérdés: az erőszakos többszörös visszaesőkkel szemben kell-e egyáltalán humanizmust tanúsítani az ítélkezés területén? Vagy ők azok, akik már tetteik alapján nem érdemlik meg ezt a fajta emberiességet? A jogalkotó már válaszolt...

2. Ténylegesen vagy látványosan szigorított a jogalkotó?

A tételkeret felső határának változtatása önmagában nem jelent tényleges szigorodást. Még a középérték újbóli hatályba léptetése előtt a bírói gyakorlatban tendenciaszerűen az alsó határhoz közeli büntetéskiszabás volt megfigyelhető. Kevés embert érint a szabályozás, hiszen a mai tételkeretek rendszerében a kétszeresére emelt felső határ csak a legalább 15 évi szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekményeknél haladja meg a 20 évet. Ebből is látszik, hogy a felső határ emelése lényegét tekintve a jogalkotói elszántságot tükröző intézkedésnek fogható fel, szigorítás szempontjából ténylegesen az alsó határ emelése nagyobb számú veszélyes elkövető kiszűrésére ad lehetőséget.⁴²(Az amerikai modellben a szigorítást az alsó határ emelésével végzik.)

3. Alkalmas visszaszorító vagy egyszerű „börtöntöltő”?

A válasz egy része még a jövő zenéje. Kialakult bírói gyakorlat nélkül egyelőre még nem lehet látni tényleges számokban az érintett elkövetői kör nagyságát. Előzetesen már egyvalami konstatálható: ez a szám nem lesz nagy, mivel egy igen speciális elkövetői csoportot érint eleve a szabályozás.⁴³ Tehát az erőszakos többszörös visszaesők kis létszámát érintő szigorítástól az összes bűncselekmények száma várhatóan nem fog radikálisan változni. (Ugyanakkor elegendő a harmadik bűncselekményt a törvény hatályba lépése után elkövetni és már vonatkozni fog a delikvensre a három csapás.) Ha a bűnözés valamelyest a három csapás miatt visszaszorul, akkor az inkább a generális prevencióból fog származni, amire pedig a szabályozás elrettentő volta fog hatni (már ha egyáltalán beszélhetünk elrettentésről ebben az esetben). A várható elkövetők kis létszámára tekintettel vajmi kevés alapja van annak a félelemnek is, mely szerint Magyarországon ez a szabályozás a börtönpopuláció megugrását fogja előidézni, így pedig fokozni az egyébként is tömött börtönök zsúfoltságát.⁴⁴

⁴²TÓTH MIHÁLY: Gondolatok büntetőjogunk fejlődésének újabb dilemmáiról és távlatairól, in *Jura*, XVI. évf. 2. sz. (2010), 102-103.o.

⁴³BORBÍRÓ: i. m. 171. o., 2. táblázat

⁴⁴<http://www.bvop.hu/index.php?mid=77&cikkid=1480>, 2011. december 3.

2. Táblázat: Visszaesők számának alakulása kategóriánként 2004-2006 között

Bűnismétlők, többszörös visszaesők és utoljára személy elleni erőszakos cselekményt elkövető többszörös visszaesők 2004-2006			
	2004	2005	2006
Bűnismétlő visszaeső	46586 fő	48688 fő	45040 fő
Többszörös visszaeső	5872 fő	5794 fő	7063 fő
„Erőszakos visszaeső”	1039 fő	936 fő	819 fő

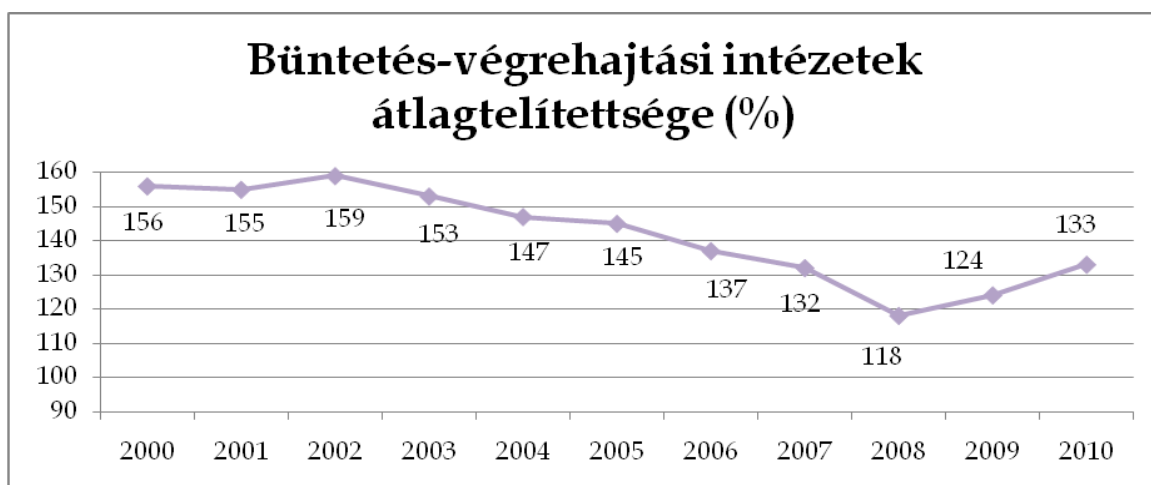
2010-ben a regisztrált 122 529 bűnelkövető 27,8%-a volt büntetett előéletű, 10,9%-a visszaeső. (2009: 13 517, 2010: 13 306)

3. Táblázat: A büntetés végrehajtási intézetek telítettsége 2008-2009

Telítettségi adatok:		
	2008	2009
Büntetés végrehajtási intézetek összes befogadó képessége	12556 fő	12042 fő
Fogvatartottak létszáma	14748 fő	15432 fő
Telítettség %-ban	117 %	128%

2010-ben a büntetés végrehajtási intézetek telítettség elérte a 133%-ot.

1. Grafikon: a büntetés végrehajtási intézetek átlagtelítettsége

4. Alkotmányossági aggályok: Magyar Helsinki Bizottság

A Magyar Helsinki Bizottság az Alkotmánybírósághoz fordult az általuk alkotmányossági szempontból aggályosnak vélt pontok megsemmisítése végett. A Bizottság 20 éve aktívan foglalkozik a büntetés-végrehajtással összefüggő tudományos és gyakorlati kérdésekkel. Beadványukban a következő pontok jelennek meg: kiemelt jelentőséggel a bírák szabad mérlegelési jogának korlátozása és az egyéniesített büntetéskiszabás ellehetetlenülése, az arányosság kérdése, és ezeket kiegészítendő az élethez való jog sérülése illetve a hátrányos megkülönböztetés tilalmába ütközés. Az Alkotmánybíróság a mai napig még nem foglalt állást az ügyben. Itt meg kell említenünk újból, hogy az amerikai legfőbb tájáró testület 5:4 arányban nem találta alkotmányba ütközőnek a törvényt, így a szabályozás nem minősül embertelennek vagy kegyetlennek...⁴⁵

⁴⁵http://helsinki.hu/wp-content/uploads/Helsinki_Bizottsag_AB_beadvany_3_csapas_20101123.pdf, 2011. november 16.

IV. Three Strikes Law vs. Három csapás

2010 júliusától a magyar büntetőjogi szabályozás részét képezi a három csapás. Számos eltéréssel vettük át az intézményt. Eltérések várhatók a gyakorlatban is. Az Egyesült Államok és Magyarország jelentősen eltér mind jogrendszerében, mind pedig jogpolitikájában. Az USA-beli büntetéskiszabás rendszere abszolút határozott, a jogalkotó meghatározásától függ a büntetési tétel, pontrendszere a totális jogbiztonságra törekszik ezzel kicsukva a jogalkalmazói beleszólást. Hazánk ezzel szemben a büntetés meghatározása szempontjából relatív határozott, a jogalkotó általánosságban véve a büntetés nemét és a tételkeret alsó és felső határát szabja meg, azon belül a jogalkalmazó dönt. A három csapás rendelkezésekkel kapcsolatban a „kell kiszabni” kötelező kitétel az életfogytig tartó szabadságvesztésre vonatkozóan pont ebbe a relatív rendszerbe hozza be az abszolút szemléletet, ezért is bírálták többen a javaslatot. Az USA használja a vádalku és az ügyészi mérlegelés repertoárját és gúzsba köti a bírói szabadságot, míg a magyar és a kontinentális jogrend alapvetően elismeri a bírói mérlegelés szabadságát és az egyéniesített büntetéskiszabást. Hazánk szankciórendszere ezzel együtt dualista, ismeri mind a büntetés (megtorló), mind pedig az intézkedés (megelőző) szankciórendszeri kategóriáját. A tengerentúlon a választói akarat és a lakossági érdekérvényesítés a jogpolitikában közvetlenebb, míg itthon alapvetően választott képviselőink útján, közvetve gyakorlunk hatást a jogalkotásra. Ugyanakkor mindkét oldalon láthattunk példát arra, hogy egy-egy kiemelt jogeset (Kimber Reynolds, Marian Cozma...) milyen folyamatokat indíthat el a közéletben, az állampolgároknak és ezzel együtt milyen jogalkotói válaszokat generálnak. Látnunk kell, hogy Kaliforniában a *strike*-bűncselekmények közé nemcsak személy elleni erőszakos, hanem vagyon elleni és egyéb típusú bűncselekmények is tartoznak, különösképp a kábítószerrel összefüggő bűntetteket és a lőfegyvertartást kell kiemelnünk. Ebből kifolyólag, jóval nagyobb elkövetői réteg tartozik a törvény hatálya alá, szemben a magyar szabályozással, ahol csak személy elleni erőszakos bűncselekmények esnek latba. Mindkét államban megfigyelhető jelenség, hogy létezik egy olyan akarva-akaratlanul kiemelt szubkultúra, amely a többségi társadalommal szemben helyezkedik el. Ez a kulturális, faji, egyéb különbözőség pedig kiéleződik olyan mély társadalmi problémákkal összefonódva, mint a munkanélküliség, szegénység és ez megjelenik a bűnözés struktúrájában is. Ugyanakkor ezeket a problémákat nem lehet tisztán „bunkósbot politikával” kezelni. Ha ez a fő elv és a gazdasági helyzet továbbra is kilátástalan lesz, előbb utóbb el kell gondolkodni azon, hogy a lakótelepek és szegényebb falvak kiürülnek, a börtönök pedig benépesülnek... Az amerikai szabályozás nem ismeri az időkorlátot, ott, ha a

delikvens élete során összegyűjti a három hibapontját, a társadalomból kirekesztettek kispadján találja magát, akár 30 év makulátlan életvitel után. Hazánkban a visszaesőkre vonatkozó törvényi definíciók magukban hordják az időkorlátot. Meg kell jegyezni, hogy a 2009-es javaslat, az „erőszakos visszaeső” fogalmát időkorlát nélkül vezette volna be, hasonlóan az amerikai modellhez. Kalifornia már a második csapásnál jóval magasabb büntetést szab ki, mint az első elkövetésnél. Nálunk a törvény „igazi szigora” csak a harmadik esetben sújt le. Volt egy példa, de a mi jogalkotóink formázták a három csapást magyar módra.

V. De lege ferenda javaslatok

A jelenlegi három csapás szabályozás legkényesebb pontja véleményem szerint a Btk. 85 § (4) bekezdésben megtalálható halmazati büntetésként kötelezően kiszabandó szabadságvesztés intézménye. A magyar büntetőjog már hosszú ideje ismeri és alkalmazza az anyagi és az alaki halmazat rendszerét. Témám szempontjából az alaki halmazat kérdése érdekes. Röviden ez a következőt jelenti: halmazat keletkezik az elkövető egyetlen cselekményével megvalósított több bűncselekménnyel. Ezen belül létezik a homogén és a heterogén alaki halmazat. Az általam tárgyalt kérdéskör szempontjából az utóbbinak van jelentősége. A jogirodalom értelmezésében és megfogalmazásban: „heterogén alaki halmazat esetén az elkövető egyetlen cselekménye egyidejűleg több különböző törvényi tényállást valósít meg, amelyek nem zárják ki egymást.”⁴⁶ Erre példa: Ha a tettes orrba vágja a rendőrt és annak eltöri az orra, ezzel meg fogja valósítani a hivatalos személy elleni erőszakot, de egyben a súlyos testi sértést is elköveti. További példa az alaki halmazatra a joggyakorlatból: valós alaki halmazat lesz, magánindítvány megléte mellett, a hivatalos személy elleni erőszak és a könnyű testi sértés is. És elérkeztünk lényegét tekintve a problémához: a Btk. 85 § (4) bekezdése nem határozza meg, hogy alaki vagy anyagi bűnhalmazatra vonatkozik-e az adott rendelkezés. A jogalkotó hibát vétett, ami akár jóvátehetetlen igazságtalanságot idézhet elő. Hiszen előfordulhat a következő eset és akkor kénytelen a bíró életfogytig tartó szabadságvesztést kiszabni. Tegyük fel: Egy büntetlen előéletű 22 éves, a forraltborozástól és pálinkázástól ittas egyetemista meggondolatlanul elemel egy antik ezüst gyertyatartót a régiség piacon karácsony előtt. Az őt tettenérő és felelősségre vonó rendőr felszólítása ellenére nem engedi ki a kezéből a gyertyatartót és ráadásul a rendőr felé suhint vele, ezzel karcolásos sérülést okozva a rendőrnek. A fiatal észhez térve, kijózanodva mindenkitől bocsánatot kér, a rendőr ennek ellenére magánindítványt terjeszt elő az őt ért könnyű testi sértés miatt. A jogszabályokat figyelembe véve, az esetet helyesen a következő módon kell, hogy minősítsék: könnyű testi sértés, hivatalos személy elleni erőszak és felfegyverkezés, hivatalos személy ellen elkövetett rablás alaki halmazata. (A tettes erőszakot alkalmazott, hogy megtartsa a lopott dolgot – felszólításra nem adta vissza, és suhintott vele a rendőr felé, sérülést okozva.) Mivel az utóbbi büntetési tétele 5-15 év, aminek a felső határa a három erőszakos bűncselekményre tekintettel meg fogja haladni a 20 évet, ezért a bíró nem mérlegelhet, és ki kell szabnia az életfogytig tartó szabadságvesztést. Ez a tett a 2010-es Btk.-

⁴⁶GELLÉR BALÁZS: A magyar büntetőjog tankönyve I. Általános tanok. Budapest, Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó, 2008. 269-270. o.

módosítást megelőzően felfüggesztett szabadságvesztést vont volna maga után. Ad absurdum a mai szabályozás jelenleg lehetővé teszi az ilyen, társadalomra csekély mértékben veszélyes bűncselekmény elkövetése esetén is a legsúlyosabb szankció kiszabását.

A javaslatom ennek a problémának a megoldására tesz kísérletet. Véleményem szerint fontos, hogy a rendelkezésbe belekerüljön, hogy egymással milyen konkrét viszonyban lévő három bűncselekmény elkövetése ad okot a szigorúbb következmények alkalmazására. A korábbi jogalkotás, mint már láthattuk fentebb, az 1928. évi törvénycikk is tartalmazta a világosan és ésszerűen megfogalmazott kapcsolatot a bűncselekmények között a dologház kiszabásánál. Az ottani rendelkezés különböző időben és egymástól függetlenül elkövetett három büntetett követelt meg. Nem mindegy ugyanis az elkövetőnek, hogy adott esetben felfüggesztett szabadságvesztést kap, vagy ténylegesen életfogytig tartó szabadságvesztését tölti a fegyházban ugyanazért az egyszeri, meggondolatlan cselekményéért. Csupán öt szó a jogalkotó tollából... de lehet, hogy egy egész fiatal élet a másik oldalon...

Másik megoldás, javaslat az előzőekhez képest, arra az esetre, ha a jogalkotó mégsem tesz különbséget a jövőben az alaki és anyagi halmazat között a szabályozás terén. A jelenleg hatályos, három csapással érintett halmazati büntetésre vonatkozó rendelkezést (Btk. 85. § (4)) a következő szöveggel egészíteném ki, ezáltal a bírói mérlegelés lehetőségét bevezetve: „Különös méltánylást érdemlő esetben, a (4) bekezdés szerinti kötelezően kiszabandó életfogytig tartó szabadságvesztés mellőzésének helye lehet.” Különös méltánylást érdemlő eset alatt érve itt főként a büntetlen előéletű elkövetőt. Javaslatom, mely bevezetné a bírói mérlegelés lehetőségét a következő problémákra adna választ, amik megtalálhatóak a hatályos szabályozásban: ha a hivatkozott bekezdésben foglalt feltételek fennállnak, a büntetési rendszerben megtalálható legsúlyosabb szankciót kell automatikusan kiróni az elkövetőre. Mindez azt jelenti, hogy a kötelezően kiszabandó szankció alkalmazása szempontjából ugyanolyan megítélés alá esnek eltérő tárgyi súlyú törvényi tényállásokat megvalósító magatartások. Így lehetőség van arra, hogy akár egyszeri alkalommal elkövetett, több bűncselekmény törvényi tényállását megvalósító cselekményért is életfogytig tartó szabadságvesztés legyen kiszabva. A Three strikes típusú törvények szankciói a harmadszori elkövetést büntetik. Ezzel szemben a magyar szabályozás eltérést mutat, melyet jól szemléltet a következő fejezetben ismertetett két zalai jogeset is. Halmazati büntetés esetén is alkalmazva a három csapás koncepciót arra a megállapításra kell jussunk, hogy a bűncselekmény elkövetéséért első alkalommal felelősségre vont személyre ugyanúgy vonatkozik, mint akire harmadik alkalommal sújtott le a büntetőjog, azaz már javíthatatlannak

tűnik és a speciális prevenció, mint a büntetéssel elérni kívánt cél sem jöhet reálisan számításba, így marad a megtorlás és izoláció. Az utóbbi elkövetői kört érintő hatályos szabályozást helyesnek tartom, erőszakos többszörös visszaesők esetén indokolt a társadalomra veszélyesség és a megrögzött bűnelkövetési hajlam okán a harmadszori elkövetést követő izoláció, az életfogytig tartó szabadságvesztés kötelező kiszabása. De miért ne adhatnánk még egy esélyt annak, aki büntetlen előéletű volt? Miért izoláljuk és vonjuk ki szinte végleg a társadalomból a jelenlegi szabályozással? Javaslatom ezt az esélyt célozza meg azzal, amikor a különös méltánylást érdemlő eset kitétellel, becsempészi a bírói mérlegelést és így az egyéniesítés lehetőségét is a halmazati büntetést érintő három csapás rendelkezésbe. Mert nincs két egyforma ügy, nincs két egyforma elkövető, bűnhalmazat és bűnhalmazat között is van különbség. A hatályos törvényszöveg megköti a bírót, csak a rendelkezésben előírt szankciót szabhatja ki büntetésként tárgyi és alanyi oldalát tekintve egymástól nagyon különböző bűncselekményt megvalósító elkövetők esetén is. A büntetés életfogytig tartó szabadságvesztés lesz mindkét esetben. *1. eset:* egy 22 éves, büntetlen előéletű fiatalember 60 millió forintba rablás kísérletét követi el, de menekülés közben az őt üldöző rendőr felé dob egy, a földről felkapott macskakövet, amellyel 8 napon belül gyógyuló könnyű testi sértést okoz. *2. eset:* egy 45 éves férfi, 200 millió forintot rabol egy pénzügyintézetből, mely cselekménye során a banki alkalmazottat lelövi, aki meghal és az őre leadott lövéssel súlyos testi sértést okoz. A két cselekmény közötti különbségre a szabály érzéketlen. Végül esetben az enyhébb elbírálás lehetőségének hiánya ahhoz is vezethet, hogy racionális elkövető esetén, számára ésszerűbbnek tűnhet adott körülmények között az, ha az őt üldözőbe vevő rendőrt lelövi, csökkentve ezzel a kézre kerítés kockázatát, mintha esélyt hagy arra, hogy adott esetben szemtanúként a rendőr később őt azonosíthassa.

Miért lehet jó még, ha bevezetésre kerül a bírói mérlegelés lehetősége a halmazati büntetésre vonatkozó rendelkezésbe? Véleményem szerint a bírói mérlegelés szűk bevezetése is lehetőséget nyújt arra, hogy ezzel együtt kevesebb életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés legyen kiszabva a jövőben. Ezáltal az esetlegesen a későbbiekben börtöntöltőnek mutakozó szabályozást (melyre az évek során majd a statisztikai adatokból lehet következtetni) kismértékben redukálni lehet.

A bírói mérlegelés, mint már említettem az egyéniesítés lehetőségének egyik eszköze. Ennek hiánya nemcsak a bírónak okoz gondot, hanem a védelmet ellátó személyeknek is. Nincs két egyforma ügy, ahogy nincs két egyforma elkövető sem. Mivel az ítélet a törvényben meghatározott feltételek fennállta esetén adott, a védelem ellátásához rendelkezésre álló

eszközök hatékonysága is gyengül, ha bebizonyosodik a vádlott bűnössége, a védő nem sokat tehet. Jelenleg a leghatékonyabb módszernek védői részről az eljárás bíróság általi felfüggesztésének és az Alkotmánybírósághoz fordulásának kezdeményezése tűnik ilyen esetekben...

VI. Három csapás a gyakorlatban – Az első ítélet

Az első ítélet, mint példa a Btk. 85. § (4) gyakorlati alkalmazására:⁴⁷

2012. február 14-én megszületett az első, nem jogerős ítélet Zala megyében, amelyben a bíróság a három csapás törvényt alkalmazta. A Zalaegerszegi Törvényszék a 4.B.20/2011. számú ügy vádlottját bűnösnek találta:

- 2 rb. folytatólagosan, jelentős értékre, fegyveresen elkövetett rablás büntetében,
- 1 rb. fegyveresen, jelentős értékre elkövetett rablás büntetékének kísérletében,
- 1 rb. rablás előkészületének vétségében,
- 1 rb. fegyveresen elkövetett rablás büntetében,
- 2 rb. folytatólagosan és fegyveresen elkövetett személyi szabadság megsértésének büntetében,
- 5 rb. fegyveresen elkövetett személyi szabadság megsértésének büntetében
- 2 rb. egyedi azonosító jel meghamisításának büntetében

Ezért a bíróság halmazati büntetésül életfogytiglani fegyházra és 10 évi közügyektől eltiltásra, valamint 7.400.000 Ft vagyonekobzásra ítélte. Továbbá kimondta, hogy a vádlott legkorábban 20 év eltelté után bocsátható feltételes szabadságra.

Az ítélet indokolásából kiderül: a vádlott a bűncselekményeket azonos, kora délelőtti időszakban, különböző pénzintézetek sérelmére, valamennyi esetben ugyanolyan módon hajtotta végre, egyes esetekben csupán kísérleti szakig jutva. Mindegyik esetben tervszerűen cselekedve, bérelt gépkocsit használva, azokra hamis rendszám táblát szerelve, fegyvernek látszó tárggyal (jelen esetben: a vádlott által vásárolt műanyag pisztollyal) kényszerítette az alkalmazottakat a pénzek átadására és mindegyik alkalommal őket a földre kényszerítette, majd a bűncselekmény elkövetése után a lelepleződés késleltetése végett az alkalmazottakat az adott pénzintézet kisebb helyiségébe bezárta és ezzel őket személyi szabadságukban korlátozta.

A vádlott a bűncselekményeket nem valódi lőfegyverrel, hanem lőfegyver utánzatával követte el, azonban a Btk. 137. § 4/a/ pontja szerint a fegyveres elkövetésre vonatkozó rendelkezéseket alkalmazni kell akkor is, ha a bűncselekményt lőfegyver utánzatával fenyegetve követik el.

⁴⁷Zalaegerszegi Törvényszék 4.B.20/2011/48. számú ítélete

A törvényszék a bűnösségi körülményekre és a Btk. 85.§ (4) bekezdésének rendelkezéseire figyelemmel szabta ki a büntetést. A terhelt a cselekményeket 2010. június 23. és 2010. augusztus 19. között követte el sorozatban. A vádlott által 2010 augusztusában elkövetett négy bűncselekmény a szigorúbb törvényi rendelkezések hatályba lépése (2010. július 23.) utáni időszakra esik és a Btk. 137. § 17. pontjában meghatározott személy elleni erőszakos bűncselekmények kategóriába tartozik. Ennek folytán a törvényszék a Btk. 85. § (4) bekezdése rendelkezéseivel szabta ki a büntetést, amelynek során a Btk. 85. § (2) bekezdése szerinti büntetési tétel felső határa a kétszeresére emelkedik a vádlottal szemben és ez meghaladja a 20 évet, ezért vele szemben életfogytig tartó szabadságvesztést kellett kiszabni, melyet a Btk. 42.§ alapján fegyházban kell végrehajtani. Mellékbüntetésként közügyektől eltiltást szabott ki a vádlottal szemben, mert az elkövetett bűncselekmények tárgyi súlyára is tekintettel, az azokban való részvételre méltatlan.

Jogeset a Btk. 97/A. § (1) bekezdés gyakorlati alkalmazására vádirat alapján:⁴⁸

A Zala Megyei Főügyészség a B.2734/2010 számú ügy terheltjét 1 rb., a Btk. 321. § (1) bekezdésébe ütköző, és a (4) bekezdés a./ pontja szerint minősülő rablás büntetnének elkövetésével – mint erőszakos többszörös visszaesőt – vádolta meg. Az ügyész többek között indítványozta, hogy az akkor még megyei bíróság a Btk. 42. § (2) bekezdés b./2. pontja alapján – figyelemmel a Btk. 97/A. § (1) bekezdésében foglaltakra – a terheltet életfogytig tartó fegyházbüntetésre ítélje.

A terheltet korábban a Keszthelyi Városi Bíróság 1997. március 28. napján jogerőre emelkedett 8.B.286/1996/57. számú ítéletével rablás büntette és más bűncselekmények miatt, mint többszörös visszaesőt 7 évi és 6 hónapi fegyházbüntetésre ítélte. Ezt követően a Pécsi Városi Bíróság 2004. március 27. napján jogerőre emelkedett 3.B.1520/2002/16. sz. ítéletével rablás büntette miatt, mint többszörös visszaesőt 7 évi fegyházbüntetésre ítélte, ezt kitöltve 2010. október 18. napján szabadult.

A vád tárgyává tett bűncselekmény tényállása röviden: A terhelt 2010. november 29-én reggel kezében egy ezüstszínű, barna markolatú fegyvernek látszó tárggyal megjelent a pénzügyintézetnél. Az ügyféltérben a fegyvernek látszó tárgyat a biztonsági üvegen nyílásán keresztül a banki alkalmazottra fogta. A fenyegetés hatására az alkalmazott 859.000 Ft készpénzt tett a táskába és kiadta a terheltnek, aki ezután távozott a helyszínről.

⁴⁸Zala Megyei Főügyészség B.2734/2010/27. számú vádirata

VII. Kitekintés röviden – „Három suhintás” és az új Btk. tervezet

„Három suhintás”, avagy a Három csapás szelleme a szabálysértési törvényben és a várható jövő az új Btk. tervezet tükrében

A Dr. Pintér Sándor belügyminiszter nevével fémjelzett 2011 novemberében előadott T/4863. számú törvényjavaslat a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről, tartalmaz egy új kategóriát, bevezeti a szabálysértési visszaesés fogalmi rendszerét.⁴⁹ Ez a következőket jelenti a törvényjavaslat általános indokolása szerint: az eredetileg szabálysértési elzárással nem büntethető szabálysértések esetén – kivéve a helyszíni bírságolást -, ha hat hónapon belül legalább két ízben már felelősségre vonták a delikvenst, úgy a folyamatban lévő cselekménye szabálysértési elzárással is fenyegetetté válik. A közlekedéssel kapcsolatos egyéb szabálysértések esetén a visszaesés a következőképpen alakul: ha hat hónapon belül kétszer már történt felelősségre vonás, úgy a folyamatban lévő újabb engedélyhez kötött járművezetés szabályainak megsértése miatt járművezetéstől eltiltást is alkalmazni kell kötelezően. A szabálysértési elzárások leghosszabb időtartama és a kiróható pénzbírságok felső határa visszaesés esetén az alábbiak szerint alakulhatnak a hatályos 2012. évi II. törvény 23. § a), b), c), és d), pontja alapján:⁵⁰

4. Táblázat: Szabálysértési elzárás és pénzbírság alakulásának esetei

Milyen szabálysértés miatt vonták felelősségre két ízben?		Újabb szabálysértési ügy
↓	szabálysértési elzárással is büntethető szabálysértés	pénzbírsággal is büntethető szabálysértés
szabálysértési elzárással is büntethető szabálysértések	elzárás: 90 nap pénzbírság: <i>a kiszabható pénzbírság felével emelkedik</i>	elzárás: 75 nap
pénzbírsággal is büntethető szabálysértések	elzárás: 75 nap	elzárás: 60 nap

⁴⁹T/4863. sz. törvényjavaslat <http://www.parlament.hu/irom39/04863/04863.pdf>, 2012. március 6.

⁵⁰2012. évi II. törvény

A 2012. április 15-én hatályba lépett szabálysértési törvény is a három csapás ösvényén halad, egyértelmű szigorítást tartalmazva több ponton is. Többek között a szabálysértések szankciórendszerébe bevezeti a fentebb említett szabálysértési elzárást, illetve a pénzbírság mellé beemeli a közérdekű munkát is, egyes esetekben a közérdekű munkát, mint önálló büntetést is alkalmazni engedi. A törvény előtérbe helyezi a helyszíni bírság intézményét, a felemelt összegű kiszabható bírság 5 ezer forinttól 50 ezer forintig terjed. Ismételt elkövetés esetén ez 70 ezer forintig terjedhet. A törvény felemeli a kiszabható pénzbírság legalacsonyabb összegét 5 ezer forintra, míg a legmagasabb összeget 150 ezer forintra, a szabálysértési eljárással is büntethető szabálysértések esetén pedig az eddigi duplájára, 300 ezer forintra emeli a határt. A vagyon elleni bűncselekményeknél és a tulajdon elleni szabálysértéseknél az értékhatár 20 ezer forintról 50 ezer forintra emelkedik.

Az új Btk. tervezet, melyet a szakmai szervezetek 2012. március 9-ig véleményezhettek, megtartaná és egy az egyben átültetné a 2010-ben bevezetésre került három csapás rendelkezéseket.⁵¹ Változás annyiban mutatható ki, hogy a jelenleg hatályban lévő Btk. 97/A. §-t egészítené ki két bekezdéssel a tervezet. Legfontosabb módosítás, hogy beemelné a korlátlan enyhítés lehetőségét, csak különös méltánylást érdemlő esetben, ezzel első látásra utat engedne a bírói mérlegelésnek és megteremtené az egyéniesítés lehetőségét kivételes esetben az erőszakos többszörös visszaesőknél. Véleményem szerint ez felfogható akként, hogy a jogalkotó a három csapást ért kritikákra részben konstruktív választ ad a bírói mérlegelés kérdésében. A hatályos Btk. 85. § (4) bekezdését változtatás nélkül venné át a tervezet.

A rövid ismertetéssel a célom azt volt, hogy mélyebb vizsgálat nélkül, felvillantsam a három csapás jelenlegi és várható jövőbeni, jogalkotó által vezérelt térhódítását. A bevezetésre került szabálysértési rendelkezések és az előzetes tervezet arra enged következtetni, hogy a törvényhozó továbbra is a szigorítás ösvényén halad és ezen útja során számít a három csapás szabályaira is. Az elfogadott szabálysértési rendelkezések és az új Btk. tervezet bővebb vizsgálata egy külön dolgozat témája lehetne.

⁵¹Új Btk. tervezet 85.§-a és 94.§-a <http://www.kormany.hu>, 2012. március 11.

Zárszó

Amerikából importált, börtöntöltő, jogrendszeridegen, kegyetlen rendelkezés? Vagy a bűnözést visszaszorító, kriminálpolitikai csodagyógyszer, amit mi is szedhetünk ezután? Áldás vagy átok a három csapás? Egyik vagy másik, mindkettő vagy egyik sem? Remélem, hogy az ismertetett adatok alapján és a megtett okfejtéseken, vizsgált dilemmákon keresztül a jelenlegi helyzethez segítséget tudtam nyújtani a dolgozat olvasójának. Az előterjesztő döntött 2010 májusában, mikor beterjesztette a tervezetet. Az Országgyűlés döntött, mikor megszavazta a törvényjavaslatot. A köztársasági elnök döntött, mikor szentesítette azt. Már megszületett az első egy-két ítélet. Most a joggyakorlaton van a sor, hogy igazolja vagy cáfolja, akár a jogalkotó reményeit a javaslattal kapcsolatban, akár a kétkedők aggodalmait. De közben tovább dübörög a három csapás, 2010 augusztusában ugyanis elfogadták a közbiztonsági törvénycsomagot, ami logikus folytatása a 2010. évi LVI. törvénynek. 2012. április 15-én pedig hatályba lépett az új szabálysértési törvény és az új Btk. tervezetben is megjelenik a jogalkotói szándék arra, hogy a korábban bevezetett három csapás rendelkezéseket megtartsa.

Véleményem szerint a három csapás elgondolás jó alapokon nyugszik. Alkalmas lehet arra, hogy azokat zárja rács mögé a jogalkotó, akiket már nem lehet jó útra téríteni, de számos helyen sürgős finomhangolásra szorul a szabályozás e cél elérése érdekében. De lege ferenda javaslatomat erre tekintettel fogalmaztam meg a dolgozatomban.

Ki kellett volna már a jogalkotás során szűrni a rendszer hibáit ahhoz, hogy eleve jól és hatékonyan működhessen a joggyakorlatban. Akkor ezt a törvényhozó nem végezte el, most a jogalkalmazón van a sor, hogy korrigálja lehetőségei szerint a porszemeket a gépezetben. Egyéb dilemmák is felmerültek a módosítással kapcsolatban, ami a jelen dolgozatban nem került megvitatásra, úgy, mint a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés alkotmányos dilemmái a jelen szabályozás tükrében vagy a visszaesőkre és hosszú időtartamra elítéltekre vonatkozó börtönpszichológiai aspektusokra. Az említett és a jövőben is felmerülő újabb kérdések a szabályozással kapcsolatban is megalapozzák további kutatómunkámat a témában.

Az utolsó szó jogával élve, ezúton is szeretnék köszönetet mondani Dr. Vajda Editnek, a Győri Ítéltábla büntető bírójának, a dolgozat megszületéséhez nyújtott segítségéért.

Irodalomjegyzék

- BALLA LAJOS: Adalékok a visszaeső bűnelkövetők megítéléséhez a magyar büntetőjogban, in *Bírák lapja*, XXI. évf. 1-2. sz. 2011, 113-129. o.
- BEKE-MARTOS JUDIT: Three Strikes Law. A három csapás törvénye Amerikában, in *Rendészeti szemle*, LVII. évf. 9. sz. 2009, 97-110. o.
- BORBÍRÓ ANDREA: „Three Strikes and You’re Out” Magyarországon – kriminálpolitikai racionalitás vagy szimbolikus jogalkotás? *Acta Facultatis Politico-Iuridicae* 2008. 2009, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 165-179. o.
- CAMPBELL, DUNCAN: Three strikes and you’re out. Human rights, US style, in *The Guardian*, 2002. január 26-i szám, <http://www.guardian.co.uk/world/2002/jan/26/usa.duncancampbell>, 2011. október 19.
- GELLÉR BALÁZS: A magyar büntetőjog tankönyve I. Általános tanok. 2008, Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó, Budapest.
- GOODNO, NAOMI HARLIN: Career Criminals Targeted: The Verdict Is In, California’s Three Strikes Law Proves Effective, in *The Journal of the Institute for the Advancement of Criminal Justice*, 2007/1. szám, 6-16. o., <http://www.iacj.org/PDF/IACJJournalIssue1.pdf>, 2011. október 19.
- HACK PÉTER: Büntető politika, in *Élet és Irodalom*, LIV. évf. 36. szám 2010, <http://www.es.hu/index.php?view=doc%3B26756>, 2011. november 12.
- KÓNYA ISTVÁN: A három csapás bírói szemmel, in *Magyar jog*, LVIII. évf. 3. szám 2011, 129-135. o.
- RÉTI PÁL: A három dobás és a jogállam: börtöntöltő, in *HVG*, XXXII. évf. 30. szám 2010, 28-30. o.
- REYNOLDS, MIKE: Reflections on the Journey of the Three Strikes Law, in *The Journal of the Institute for the Advancement of Criminal Justice*, 2007/1. szám, 31. o., <http://www.iacj.org/PDF/IACJJournalIssue1.pdf>, 2011. október 19.
- TÓTH MIHÁLY: Gondolatok büntetőjogunk fejlődésének újabb dilemmáiról és távlatairól, in *Jura*, XVI. évf. 2. sz. 2010, 97-105. o.
- WALSH, JENNIFER E.: Defining the Strike Zone: Discretion and the California Three Strikes Law, in *The Journal of the Institute for the Advancement of Criminal Justice*, 2007/1. szám, 17-21. o., <http://www.iacj.org/PDF/IACJJournalIssue1.pdf>, 2011. október 19.

Felhasznált jogforrások

- 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről
- 2009. évi LXXX. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról
- 2010. évi LVI. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról
- 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről
- T/25. számú törvényjavaslat a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról <http://www.parlament.hu/irom39/00025/00025.pdf>, 2011. október 21.
- T/8875. számú törvényjavaslat a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról <http://www.parlament.hu/irom38/08875/08875.pdf>, 2011. október 24.
- T/4863. számú törvényjavaslat a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről <http://www.parlament.hu/irom39/04863/04863.pdf>, 2012. március 6.
- 13/2002 (III.20.) Alkotmánybírósági határozat (500/B/2001)
- Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiumának 83. számú véleménye (2010. El. II. E.3/3.)
- Zalaegerszegi Törvényszék 4. B.20/2011/48. számú ítélete
- Zala Megyei Főügyészség B. 2734/2010/27. számú vádirata
- Új Büntető Törvénykönyvről szóló tervezet <http://www.kormany.hu/hu/kozigazgatasi-es-igazsagugyi-miniszterium/igazsagugyert-felelos-allamtitkarsag/hirek/elindul-az-uj-bunteto-torvenykonvy-tarsadalmi-egyeztetese>, 2012. március 11.